

8 2-04

ప్రవృత్తి

హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘము

227 చాన్సెల్లర్స్, హైదరాబాదు

ఇస్తు విక్రయకాలలో లభించు రెయిగు ఇస్తుములు

రెయిగు ఛాప్టరునిది వారివి :

రెయిగు విక్రయ సర్టిఫికేటు (విక్రయ-కాలలో) 25-0-11

.. (చాప్టరు రికార్డుల కాపీములు) 25-0-11

శ్రీ వాల్మీకి రచనలు :

అగ్నివార 1-2-11

మృత్యు 1-2-11

శ్రీ శి. వాల్మీకిరెడ్డి రచనలు

కలకలం 1-2-11

విజయం 1-2-11

అమరావతి 1-2-11

వాల్మీకిరెడ్డి రచనలు (ప్రచురిత, పిరియడ్స్) 1-2-11

శ్రీ అమరావతి రచనలు

విజయం (శి. అమరావతి రచనలు) 1-2-11

విజయం (శి. అమరావతి రచనలు) 1-2-11

కేంద్రము 1-2-11

గాంధీ-మార్క్స్ (గోరీకాండ్ ముద్రాపకం) 1-2-11

మృత్యు 1-2-11

శ్రీ వల్మీకి అగ్నివార రచనలు

ప్రజలమనం (గోరీకాండ్) 2-8-11

గాంధీ రచనలు (గోరీకాండ్) రచనలు

పెద్దమొదలుగా గాంధీ రచనలు 1- 8-11

వాల్మీకిరెడ్డి రచనలు

గాంధీమొదలుగా 1- 4-11

మృత్యు సమయ 2- 8-11

సింహాపురిరాజు .. 1- 4-11

పోస్ట్ : 4408

వంటిక రీ

బెల్గ్రామ్, హిందీనంబు

సంపుట రీ

ప్రవంత్తి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సెప్టెంబరు 1958

వంపాదకులు

వేమూరి ఆంజనేయశర్మ

సి. నారాయణరెడ్డి

హైద్రాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘము

827, రెసిడెన్సీ రోడ్డు - హైద్రాబాదు.

సంవత్సర చందా

రూ. 3-0-0

విడిప్రతి

రూ. 0-4-0

ఈ సంచికలో

1. సంపాదకీయం
2. ఈరు దంగము (కవిత)
— శ్రీ "సుందరి"
3. ప్రణయ కావ్యచిత్త - నాయని
— శ్రీ "సంపత్కమారి"
4. పంట దనవన్న (గేయం)
— శ్రీ ప్రైడిపాటి సుబ్బరామ రామి
5. పరక్రమం (కవిత)
— శ్రీ "వల్లభరెడ్డి"
6. ఆహారవ్య ప్రతిమ చివరే.... (కవిత)
— శ్రీ చముగంటి విరిసింహాచార్యులు
7. జ్యోత్స్నా పరిధి (కవిత నాటిక)
— శ్రీ "సుప్రసన్న"
8. ప్యేచ్చ (కవిత)
— శ్రీ కె. వి. చమరెడ్డి
9. కవి - కల్పన (వ్యాసము)
— శ్రీ వేడూరి ఆనందమూర్తి
10. స్నాతకోపన్యాసము
— శ్రీ రాష్ట్రపతి డా. రాజేంద్రప్రసాద్
11. వార్యచిత్రి చివరిక
— శ్రీ మోడూరి వత్సనారాయణ
12. పుస్తక పరిచయం

సంపాదకీయం :

నాట్య కళా సంగమ

ఈ మధ్యనే హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘం యాజమాన్యమున నాట్యకళా సంగమ అనే సంస్థ ప్రారంభింపబడినది. హైదరాబాదు పట్టణం వివిధ భాషలు మాట్లాడేవారికి కేంద్రమునే సంగతి సర్వ విధితమే. హైదరాబాదులో తెలుగు, మరాఠీ, కన్నడము, హిందీ, ఉర్దూ భాషలు మాట్లాడేవారు ఎక్కువగా ఉన్నారు. బెంగాలీ, పంజాబీ, తమిళము, మళయాళము, గుజరాతీ మాట్లాడేవారి జనసంఖ్య గూడా తక్కువ లేదు. ఇంగ్లీషు, సంస్కృతభాషలు తెలిసినవారు ఉండనే ఉన్నారు. కనుక నాట్యకళా సంగమ యాజమాన్యమున పన్నెండు భాషలలో ఒకే రంగస్థలం మీద నాటక ప్రదర్శనలు జరిపించుట నేటి ఈ సంస్థ ఆశయం.

హిందీ ప్రచారోద్యమం కేవలం భాషా ప్రచారానికి సంబంధించినది మాత్రమే కాదు. భారతీయ భాషల అభ్యున్నతికి పాటుపడే ఉద్యమం అది. అంతేగాక భారతీయ కళల సంస్కారమున విరాసానికి గూడా హిందీ ప్రచార సంస్థలు కృషిచేసి భారతదేశంలో ఐక్యతా నిర్మాణానికి తోడుపడవలసి యున్నది.

భాషా భేదాలు కారణంగా ప్రస్తుతం మన దేశంలో పరస్పర వైమనస్యం విపరీతంగా పెరిగిపోతున్నది. రాజకీయ కక్షలవారు ఆ వైమనస్యాన్ని రెచ్చగొట్టి తాము ఇరిపడవలెనని ప్రయత్నం చేస్తున్నారే గాని దేశైక్యతకు అనువగు ఉపాయాలను అన్వేషిస్తున్నట్లు కనపడడం లేదు. కొంతమందివ్యక్తులు కులం పేరనో, మతం పేరనో, రాజకీయ కక్ష పేరనో తమతమ నాయకత్వం కొరకు అమాయకులగు ప్రజలను తప్పు దోవల త్రొక్కించకం చూస్తున్నాము. భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర నిర్మాణం జరుగుతున్న ఈ రోజులలో ఈ విషమీకాలు మరి ఎక్కువగా వ్యాప్తమవుతున్నవి. ఈ వైమనస్యాలు నమసిపోవలెనంటే, ఈ విషమీకాలు తొలగిపోవలెనంటే సాహితీ రంగంలోనూ, కళా రంగంలోనూ పనిచేసే వ్యక్తులు, సంస్థలు ముందుకు వచ్చి ఎక్కువ కృషి చేయవలసి యున్నది. రాజకీయ వాదులు పెంచుతున్న విభేదాలను దూరం చేయవలసిన భార్యక కళాకారుల మీద, పూర్తిగా ఉన్నది. ఒక భాషవారిని ఇంకొక భాషవారు ఏవగింపుతో—నందే హిందీ చూస్తున్న సమయంలో ఈ నాట్యకళా సంగమ అన్ని భాషల వారిని

ఒకే రంగంమీదకు తీసుకొని రావడానికి ప్రయత్నించ గలడు. "భారత దేశంలోని భాషలన్నీ సమానమైనవే. ఒక భాషకంటే ఇంకొక భాష ఏ విధంగానూ ఎక్కువకాదు. ఒక భాషను ద్వేషించేవారు ఇంకొక భాషను ప్రేమించలేరు" అనే సత్యాన్ని దేశమంతటా విరివిగా ప్రచారం చేయ వలసి ఉన్నది. హిందీ ప్రచారోద్యమాన్ని ఆ ఉద్దేశ్యంతోనే మహాత్మాజీ ప్రారంభించినారు. భారత దేశీయులలో ఐక్యతను అన్ని రంగాలలో తీసు కొని రావడమే ఆ ఉద్యమం మూల తత్వం. హిందీ ప్రచార సంఘం వారు ఇదివరలో హైదరాబాదునగరంలో వివిధ భాషలలో ఏకాంకికం ఉత్పన్నాన్ని, జానపద గీతోత్పన్నాన్ని నడిపించి యున్నారు. ఈ జాతైలో జరిగిన హిందీ ప్రచార సమ్మేళన సందర్భంలో ఆరు భాషలలో నాటికా ప్రదర్శనములను జరిపించి యున్నారు. సంస్కృత, ఉర్దూ నాటికలను రాష్ట్రపతి రాజేంద్ర ప్రసాదుగారు చూచి సంతోషించి యున్నారు. ఆ అనుభవాన్ని పురస్కరించుకొని హైదరాబాదు హిందీప్రచార సంఘం వారు ఈ సంస్థను ప్రారంభించుటకు సాహసించినారు. అక్షోభం నెలమండి ఈ సంస్థ కార్యకలాపములు ప్రారంభం కాగలవు. హైదరాబాదు పౌరులు ఈ సంస్థకు అన్ని విధముల సహకరించగలరని విశ్వసిస్తున్నాము.

ప్రవంతి - సూచనలు

1. ప్రవంతి ప్రతినెం 1 వ తేదీన చందారాళ్లకు పంపబడును.
2. ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరుపునపుడు ప్రతి చందారూ తనకు విస్తయించబడిన పంఖ్యనుగూడా తెలియ జేయవలెను.
3. కవీనం చూడునెలలైనా వరుసగాలేదని చిరునామా మార్పు అంగీకరించబడు. చిరునామా మార్పును కోరువారు తగినంత ముందుగా కార్యాలయమునకు తెలియజేయవలెను.
4. సమీక్షకు పుస్తకములను పంపువారు రెండు ప్రతులను తప్పక పంపవలెను. పుస్తకములను పంపినవారు వెంటనే సమీక్షను ప్రదు తింకమని ఉత్తరములుప్రాపి ప్రయోజనం లేదు. ఏయెంతో అల్ప పుస్తకములూ సమీక్షింపబడగలవు.

తీర్థ రు భం గ ము

— ‘ సురభి ’

పటుతర మారుతోచ్చరిత భగ్గుమహీరుహమో సముజ్జ్వల
వ్విటలమహామ్రో మంత్రధరణీ విజితద్యుజగాధిరాజమో
చటులజయేందిరా చరణ సారస మూర్ధ్ను నళిక్తకందో సం
కటపదుచుఁ శకువ్రతముగాఁ దొరలాడెను సీతదెవ్వదో :

ప్రణతరథాధినాయక విభాసుర రత్నకీరీట కాంతి నే
చనమణిదీపిశాయిర లసద్గురణుండగు రాజరాజతే
తునిసిగ పెందొడల్ కదలి, యాలుచు, సోలి శమంత పంచకం
బున నడయాడుటల్ : ఇవియ పో : విధి వంచన లెంతవారికె :

బ్రతికిన నాల్లనాళ్ళు లన పెరిగిన పట్నాక రాజతీవి రా
స్పదమయి, మాసిదేవతకు పాయనిసామ్మయి, సాటివారి ర
స్తుదలకు జేపుతై, తనయనుంగులకు స్మృతిదై, మహాసియై
యెదిలి ఎవల్లదర్పెడి మహీమణి మాన్యునకా నిరాకృతుల్ :

లలితేందూపలకుట్టిమ వ్రచురరీలా హర్మ్య శుద్ధాంత పే
శలసింపీడిత దామరానిల విలాస వ్రాణియౌ వారవో
జ్జ్వలుడు : ఇట్లాటిఁజెనంగి, నేలఁబడి, హాసఁబేది, ఏరాకెయై
బరిచుక్కంక మహోగ్రపక్షవిచల ద్వాయువ్యరణ పొందుటల్ :

సాగనుగ నీరికంబకము చుట్టిన దేవగజప్రచారముగా
తెగడుచు నీ గురుండు చనుదెంచి, పవిత్రవిరిన్నమౌ నగం
బుగ వినుజూచి, రేగి, హలమున్లొని, “మారుతి తోడుగాఁబొన
ర్తుగదె సుయోధనా !” యన “గురు యుక్త పగ ఏలనయా : శ్రీకాలయా :

ఈ యనిలార్చకుండచె యిసీ : నను మార్కొనెనంచు లోకమే
వోయనుకో (దొడంగె : వినుతు న్నిజము. ఆ జగదేక రక్షణ
శ్రీయుతుచే తొడల్లురుతు క్రీడికి చెప్పడయేని రూపఱు
జేయనె మద్దుటాద్రమణిలి గదాహతి ధర్మనేనియున్ ?

వర మాహేంద్రమణి రుచివ్యతికర ప్రావార పర్యంత సం
జర దుద్రిక్త ముఖానుభావము లుచందర్పద్యరాగంబులై
మురువుర్ సూప గురుండు “గొంతి సుతులన్ ముమ్మారు నాగేటి చా
ర్విరియన్ దున్నెద, నెత్తుచేష్టరల గల్పింతున్ మనోభీష్టమున్.”

అని విను హెచ్చరించిన మహామహిము న్నుతిసేసి “శిష్యనం
దన : నెరవేరె ఓము ప్రతిసల్ : ధారే : విధివిష్ణవంబు కా
రణముగ త్రుంగె దో రుచిసరస్వతీత్రము : నాఁటాతుడి
అనుగును తూలిపోయెడుగదయ్యు : రణంబది ఏమి మేలగున్ ?”

పాయని పూర్వజన్మ పరిపాక పంబు, మహర్షి మోక్ష మై
శ్రేయుని కాపమున్, త్రిజగతీపతి క్రీడలు కూడి, అళగ
ప్రాయముగా తొడల్పిడిమి పాఠెనుగాక మరుత్సుకుండు నీ
వ్యాయతపీన బాహు మదన పర్తిగద— గనునే పినాకియేన్ ?

మానధనీ : జగమ్మవారమాదిరి పోరక, ఆత్మప్రత్యయ
శ్రీనిరయుల్, పరాక్రమస్వసింహులు, దిక్కుల దై వదుర్జయుల్
దాని పరిత్యజింతురు : యథార్థము దాగుదుమూతలేదు, ఏ
వానికి తోచుపద్ధతిని వారు పరాత్మ విమర్శ చేసెడిన్.

—చుక్కత “దోరుభంగము” నుండి.

నా య ని

‘సంపత్కమార’

దాహవిధాయుగాన్ని ‘ప్రణయ కవిత్వాదుగం’ అనటం సమంజసంగా ఉంటుంది. తద్వారాగంలో నిష్కారంగా వెల్లివిరిసిన ప్రణయకవిత్వ త్రిగుణాంశాదిగా త్రిదా విభజిస్తే ఉంటుంది. తదా విభక్త ప్రణయంలో సాత్విక ప్రణయం నాయని సువ్యాపాది. రాయన ప్రత్యేకత దీనిమీదే పట్టున అచారవర్తి ఉంటుంది.

పితామహవంశీధుగా వైకామరవాంశు స్వతంత్రుల కాకుండా వైకామరవాంశు పీఠాన్ని పట్టింది పిమ్మట పీఠానికి పండితైక్తి ప్రణయయాత్ర సాగించా రాయన. అనుభవాంశు అనుభవాలుగా గురిగుచ్చి చెప్పటంలో యదవ్యప్రతిపత్తి కనుపించాలి అయితే పీఠం పాపవలం ఈయనలో చాలావలం చూస్తాం. దానికి కారణం రాయన చెప్పటంలోని విశిష్టత అని మనం ఒప్పుకోవలసి వస్తుంది. పీఠ ప్రతిభాంశీధు ఈ విషయానికి మనం చిన్న ఊగా సంగ్రహించవచ్చు. ‘కల్పింపి’ అనే ఊరికి ఎండరాపవ్వ విశిష్టమయింది. చిన్న పిల్లలు వానలువేసేమయంలో చాకాలు వల్ల కల్పింపవలు కాగితంతో తయారించి వేసి అడుకోవటాన్ని పట్టయీ గమనించేదే. తక్కిన వారందరినా తాను పొందిన ప్రణయానుభూతిని ఈయన స్పష్టీకరిస్తాడు. చిన్న వ్యయ ప్రేయసి కల్పింపవ తయారించి తనను నవ్వుచూపుం చూస్తూ నీటిలో విడిచింది. ఆపదన (వ్యధాపం) తన ఎడలో—పూవు పెడలో — ప్రతిష్ఠించుకొన్నాడు. కాని

ఈనాడు — “కాగితమ్మది ఇనుమునకన్న యనుము — ఆ చిరుతకత్తి పడునున కంటే లేదు—అచట ప్రేమ ప్రపంతి అన్యహత ముగ — తిరులుతుంటుంటేనే నాద్రుతు పిలుపు... పదవ కడిపిరిని చొమ్మి, రక్షణ కత్తు రుపట. దిగబడునయన్న పీఠలో దిగులు నాకు” స్వీయానుభూతి ఎంత ముఖ్యంగా చెప్పబడిందో—శ్రీరసపరంగా ప్రణయాంశున మయిందో—మనం ఇక్కడ గమనించవచ్చు. అనుభవానికి కల్పనాస్థాయి తొడుగుబడటం ఇక్కడ మృదువుతున్నది ‘రక్షణకత్తు’ అన్న స్థలంలో ప్రిగుణమాసాన్ని విమటితం చేసి ప్రయత్నం చేయటంలో — సంస్కృత పదాలని రెండు పదాలకు పదమన పదనకల్పనతో— ఆ రత్నమనే సంస్కృత మొక్క తీరత గోచరించటం జరుగుతున్నది.

ఉందివలసిన ప్రతిభావ్యుత్పత్తులలో కవికి ప్రతిభలేవంటే నెగ్గలేదనేది నిర్వివాదమయిన సంగతి. ఇంకొకటంటే రోపాన్ని కవిలో కొలిచారం చాకా కప్పివేయగల కత్తి ఒక్క ప్రతిభలేనే ఉన్నట్లుగా పద్యరూప రుపటం విశ్చయమైంది. అయితే ప్రణయ కవిత్వాదుగంలో ప్రతిభ ఎక్కువగా ఉన్నవాళ్లే ఎక్కువగా దృశ్యమానురంభులారు. నాయని ప్రతిభ విశ్లేషణలో ఉంటుందల్ల—ఇతర రోపాలను అది చాగా అచ్చాదనం చేసించని మనం పితామహంలో గమనించగలం. ఒక అనుభూతిని పునః పునః దాహించే దాన్ని కవిత్వాదుగం చేయటంలో ఈయన ప్రతిభ

పరిణతమయిందిగా విధానిస్తుంది. దానివల్లనే ఉత్తివైచిత్ర్యాది—శబ్దోపయోగాదిష్టగుణాలు తయారవవికలో సంక్రమించటం జరిగింది. తయారయెక్క శబ్దప్రయోగ — శబ్దయోజనాదులు ఒక ముఖ్యదృష్టాంగమ్యమాన మవుతాయి. పదాన్ని తూచి తూచి ప్రయత్నించేయటానికి ఎక్కువ యత్నిస్తారు. దీనికి 'ంక్షయ కర్తులు' ఒకరిన్న ఒకరూహించి. అల్పాక్షరాల్లో అనల్పాక్షయోజనం తయారలో ప్రతేజమైన గుణం. "అమృతవాహినులందు విశ్వములుదేరి—పీపు కన్నులలో నవ్వి నావుదేవి" ఇక్కడ 'దేవి' అనే దృష్టక్షరపదం అత్యభ్యాసించియున్న పిసాచి దావాన్ని సమర్థిస్తూ క్రొత్తదావాన్ని కల్పిస్తూ ఉంది.

కవిత్వానికి పద్ధంతాలు ప్రధానాలు కావు. నేర్పు ప్రధానం అని వేత్త అన్నాడు. కావ్య ప్రతీకను కల్పించటంలోనే నాయవి నేర్పు దృష్టమవుతుంది. పాఠాదేశికత మదిరిగా ఉన్నచే ఈ కావ్యప్రతీక 'పాద్రుద' ప్రధాన యాత్ర' వత్సం. లేకపోతే—కళారేఖ ఒలరాముని కూతురని- ఆదిలో ఆదిమమృనికి అంకితం చేస్తామని, పాండవు లరిడ్డానబ్బి తరువాత మరొకటి క్షిప్రా మమకొన్నాడని-కాచి కృష్ణుని, పురోక్కుడుని యత్నాలవల్ల అరిమమృనికి వత్సం ఈబడిందని కల్పించబడిన పాఠాదేశికత పీడినాటక ప్రేక్షకులకూ-సర్వలకూ పరంపరాగతంగా బద్ధమయ్యే ఉన్నది. ఇందెక్కువగా తెలుగుదేశంలో ప్రచారితమై ఉన్నది. ఈగతగా పాతకులను ప్రాంతీకరించి నాయవి తన వేదవను- ప్రధానాన్ని-ప్రపంచించిరాదు. కావ్యప్రతీకలో 'అరిమమృ' శబ్ద సంగ్రహణము చేయకుండా 'పాద్రు'లోనే మూలాదాన్ని నాయవి ప్రస్తుతించాడు. విజానికి వత్సంకూ (నాటకకూ) పాద్రుదనికి (నాయ

కునికి) కల సంబంధం మాతృవిష్టమయి ప్రవృత్తమయింది. (సుకద్రాస్తుల ప్రణయముకూడా ఇక్కడ గమ్యం) ఆ కల్పిని-కల్పిద్వారా నాయకా నాయకుల సంబంధాన్ని దృశ్యమానం చేయటానికి అవత్యార్థక ప్రత్యయయిత 'సుకద్ర' శబ్దం ప్రయోక్తమయింది. అదీగాక నాయవి సు-కుమారిని. 'అరిమమృ' పదార్థం 'పాద్రు' పదార్థం మదిరిగా సుకుమార మయింది కాదనేది యుతం.

వ్యాసాదిలో సంగృహీతమయిన 'సాత్విక ప్రధానం' అనే దావాన్ని 'యాత్ర' అనే పదం ద్వారా సూచించాడు నాయవి. మనం సామాన్యంగా 'జీవయాత్ర' అంటాం. ఇక్కడ 'జీవయాత్ర' జీవరానినింతా సరిక. అవిధంగానే 'ప్రధానయాత్ర' కూడ. మరొకటి. వివిక్త పీఠానికి వెళ్ళటాన్ని 'యాత్ర' అంటారనే విషయం గమనిస్తే 'ప్రధానయాత్ర'లో 'జీవ' పాపిత్యాన్ని-సాత్వికరావాన్ని-మనం సంగ్రహించగలం. కావ్యంలో ('విత్సం వంపు' అనే ఒండీకమాత్రం తప్ప) అంతా నాయకుని యొక్క ప్రధానమోష మాత్రమే అని సూచించటానికిగాను కావ్యప్రతీకను సమనింప తేయకపోవటం జరిగింది. 'పాద్రు'ని ప్రధానయాత్ర' అని. (అయితే సమనింప జేసినా ఈ ఆర్థంరావచ్చు. కాచి - ఈ విషయం వియోగాన్నికూడా సూచిస్తుంది. ఆ విధంగానే చివరి 'పరిక్రమ' అనే సమాస పుటనం సంయోగాన్ని సూచిస్తుంది.)

తద్యుగంలో వకారాది గృహ ప్రతీకలతో బాధాకమ్యలయిన 'నాయవి', 'సంయారి' కవి ద్భయం ఒక శిష్టపతప్రవృత్తు లయినారు. వీరిలోని రాసమాన సమాసక-అత్యాక్రయ కవికమరాస్తూ-రాయలేదనే క్రమను కలిగింద ప్రయత్నించటం, నాయవి నాయకుడు

సౌత్రుడు - నందూరి నాయకుడు నాయకుడు కావ. కావ్యప్రతికతో నందూరి నాయకుడు వ్యక్తంచేస్తే 'ఎంకి పాటలు' అని. దీనివల్ల తద్యుగద్యుష్ట్యా నాయకుడు కవి అని అనుకోవడానికయినా వీలుఉంది. 'ఎంకివి గూర్చిన పాటలు' లేదా - 'ఎంకి పాడినపాటలు' అని కావ్యప్రతిక శ్రుతిచరం కాగానే అనుకోవటానికి వీలుంది. కాని) నాయని గడుసుగా నాయక నామాన్నే వ్యక్తీకరించాడు. అయితే కావ్యపితనంతంలో నాయకుడు నాయని అనే మనం గుర్తించగలం. ఎందుకంటే (కావ్యంలో ఎక్కడా 'సౌత్రు' పదం లేక ఇద్దామిమైన అన్యనామం ఏదీ ఉపయోగించలేదు) 'స్వప్న ప్రణయము' అనే ఖండికలో -

"హృదప్రాయంపు జీగురాకు దొంట్లు కొండ దాడుకొనుచుండి రానంద మాన్యజంజములకు తీయని తేనెమై పాటపుమీర చేరియందెను నామెచ్చ చెల్లెలందు."

అంటారు. సజానికి సౌత్రునికి 'సయానా' చెల్లెలులేదు. ఉన్నట్లు చెప్పిందటంలో నాయకుడు సౌత్రుడినేపేర్చుచుండే కొంత విచిత్ర కవికలగజమనదు. అయితే 'సయానా' లేని చెల్లెలిగా మరొక క్రియదానివిని దానింటటం సమ్యక్రూప గమ్యమయే ఏమియమే. తర్విదామజమాత్రమే ఈ 'మెచ్చ చెల్లెలు' అనుకోవలసి వస్తుంది. పై ఖండికలో ఒక రూపక మున్నది. 'అన్యజంజములు' అని. ఈలాంటి రూపకం సామాన్యంగా పద్యంచే సమీకరింపబడుతుంది. కాని దాన్ని పవర్తిస్తూ 'అనందం' 'తేనె'గా రూపించటం మాత్రం కష్టం.

నాయని ఎక్కువగా ఉపయోగపడాలనే వాదనాడు. క్షేప మాత్రం అక్కరలేకపోయింది -

ఒండు, రెండుస్థలాల్లో - ఉన్నట్టుగా భావిస్తుంది కూడా. 'విద్రాథంగము' అనే ఖండికలో -

"సుందరీ! తావకిన ముఖేందులించ మన్మదీయ మనోగగనాంగణమున వలపు సుధలోని తేలులు చిటికి చిటికి పెట్టు చిరునవ్వు వెన్నెల పేరి ముగ్గు"

అంటారు. సుధ అంటే సున్నం, అమృతం అని రెం డిద్దాం. ముగ్గుపెట్టడం అనేది ఉందికాబట్టి వెన్నెలగా క్షేపయొక్క అస్త్రత్వం అను భావమవుతుంది. అదక్షిణంకు చిక్కిని విశాలమైన - వాకిలి కనిపిస్తే అందమయిన ముగ్గుపెట్టా అని కలిగే కోరికయొక్క సహజత్వం అదానింగ - తా జూచినవిధంగా - ఈ ఖండికం హాసకాలంబనంతో ఇంత అందంగా తయారైపనిపించింది. అంగణంలో ముగ్గు లేమంటే తరీయిదు ఏకాకి అని స్పష్టమవుతుంది. ముగ్గు ఉంటే గృహంలో లక్ష్మి ఉన్నట్లు. మనస్సును గురించిగా రూపించి ఖాస్సార్న పాలవేదనాభాగిల్లాన్ని మురింపజేసి మరొక స్థితియవుగా - ఖాస్సాయ సర్వి దాదానినోపస్కృత్తి కలిగిస్తున్నాడు నాయని. ఆమె నవ్వులు - అంగణంలో ముగ్గులు. హాసగా ఆమె లవ గృహాలక్ష్మి అన్నిట్లు. తరువాతి ఖండికలోనే

"ప్రణయినీ! స్వప్నవారిధిపైనలేదు నీవియోగజాపావిధికావిధం

ఎంట్లు దావలిదిరినుండి వచ్చినచ్చి నాహృదయలీరమునయందునాట్యమాడు"

అంటారు. స్వప్ననముద్రానికి హృదయం తీసుకు. ఎంత గదుసుతనంగా భావానుతత్వం స్ఫూర్తినిస్తాడు. ఇదేగడుసుదనంతో 'వల శ్రుతి' నవమఖండికలో -

“వరమనదనాకుకొఱకు పార్వతీయుడోరె
నాకొఱకు యోగముద్రునున్నావునీవు” అని
అంటారు. తానీశ్వరుడు—అది పార్వతి.
ఎంత విచిత్రము! ఎవత్వంతో ఎంత అద్వైత
భావన! (పూర్వాపరంబిడిలలో తన పరిమ
వదనాభక్త్యం సమర్పించుకొంటాడు) అమె
తన కొఱకై యోగముద్రలో ఉన్నది.

నాయది శృంగారాన్నింకా యోగంలోకి
వర్తవసించజేసారు. యోగం అంటే జీవవం
మాత్యం సంయోగం అని గదా. తాను జీవి—
అమె పరమాత్మ. లేక అమె జీవి— తాను
పరమాత్మ. ఈ ప్రదయంవల్ల ఆర్థించుచున్న
ద్రవీష్ట సంబంధాన్ని— అద్వైతవాదాన్ని—
పూర్వం చేస్తున్నారన్నమాట. పరస్పర
శృంగారం ఈయనది. అది శృంగారం అని
అన్యంపాఠించిందికాదు. దీన్ని తమయింపు
కొని హంసాగా పిల్చుకొనినది ‘మహా
మహం’లోనే కాలేసిపోయింది. మిమ్మరిచే
పక్కటా శృంగారంనాపిత్వాన్ని సంప్ర
హించినవారుగానే అరాచిస్తాడుగన కొందరి
తప్ప పక్కటా అరాచిశృంగారాన్నే అనుక
మించడంవల్ల ఏదాయం పడవలదునేది పిల్చ
తరమయింది. ఆ శృంగారాన్ని నాయది
యోగంలో వర్తవసించజేయుట కారణంగా
హంసాతనం దానికిలభ్యమయింది. యోగంలో
వర్తవసించడం మూలంగా, ఈయన శృంగార
లానికి తత్తం రక్తి అద్వైతభావన— ఏకా
త్మత—లభ్యమవటం చేతువుగా ఉత్తరే
పోవటం దృశ్యమానమవుతుంది. ఈ యోగ
భావం ‘—యాత్రోయోక్తా ‘పరిశ్రుతి’లో
వివరంగా దృష్టమవుతుంది. ఈ ‘పరిశ్రుతి’
శ్రితక (ముప్పయి) అంకిల్లో చెప్పటం
మూలంగా వ్యక్తదేవతాభావాన్నికూడా పూర్వం
చేస్తున్నారన్నమాట.

‘పరిశ్రుతి’లోని చివరిఅంకిల్లో ‘దావ’
అన్నపదానికి ఈయన ఇచ్చిన వివరణనం
బహుళోదాత్తమయింది. ‘దావ’ యనుమాట
“నేను ప్రపంచమునకు— నీవు పెట్టినపేరు;
నా భావమందు— వర్తములు తోచి అక్షర
ప్రారణమును బయలు వెడలుటలో శ్రమ
పడుదు నేను” అంటారు. అమె ‘దావ’ అన్న
చిరునీలిలో ప్రదయప్రసంగాన్నింకా చూపిం
చింది. నిజంగా భావమందింకాకాపోయినా
సామాన్యంగా తిర్చిప దాని అని కొన్ని
కుటుంబాల్లో పరిచటం గమనిస్తే దీనిలో
సాగిన వ్యతిరేకమవుతుంది.

హిందీ నాటకంలో దాతాత్మ్యమున
‘నిరాలా’ ‘తుమ్ ఆగ్ మీ’ అనే ఒక అంకిల్లో
తుమ్ తుగ్ విశాల్య శృంగా ఆగ్ మీ చంచల
గాని సుగ్ సగిని,
తుమ్ విశాల్యదయ కల్తావామ్ ఆగ్ మీ క్షాన్
కామిని కవితా”
అంటారు. దానిమేరకునే తనమాటన్న సంబం
ధాన్ని ఇంతమేరకుగా వ్యతిరేక చేయటం
సామాన్యం కాదు మరి. కాని ‘నీవు-నేను’
అనే అంకిల్లో నాయది—

“నీ అనంత కాలమునాటి దీప్రదయము
నింతే జీవితాంతర్వాహినితరముల
నీవు జీవనదాత్రివి-నేను జీవి
నీవు లేకున్న నా లేమియే లభ్యమయ్యు”
అంటారు. ప్రదయ పడమయిన ఇది అధ్యా
త్మిక భావ విద్యమై ‘నిరాలా’ కవిత్వాన్ని
దాపుం పిలిచిస్తున్నది. ‘జీవన’ పరిచయోక్తి
నేను పూర్వార్థాన్ని సమర్థిస్తూ భావానికి మరి
దృఢత్వాన్ని ప్రసాదించటం జరుగుతున్నది.
ఈ పద్యంలో అద్వైతభావానికి (నీవులేకున్న)
సమర్థనగా (కా జీవాత్మ-అమె పరమాత్మ
అని) పరిశ్రుతిలో నా పరము నీవు-నా పరా

త్వరము నీవు' అంటాడు. తాపహమయితే ఆమె పరుము. తాపరమయితే ఆమె పరాత్పరము. ఉత్తమోన్నతవానా ప్రపంచం ఇది. ఈ హేతువుగానే చతుర్వింశతి ఐండికలో 'మనకు మనలో నిగ్గును చూపలేదు' అంటాడు. తామిచ్చకు ముక్తియోగుడు.

నాయని దామం మీదనే ఎక్కువ కల్పించేస్తాడు. 'పల్లవపలపు' అనే ఐండికలో— "పీడితాల్లరి పిడుగులు పిసుచున్న—చెవులు చిల్లులు చోవ గిట్టించుచున్న—కాలమేచుమ్ము నందియే క్రాదుచును— వెలపు బరిమిని కాదాకోరికి మించు" అంటాడు. ఈ పల్లవలో వర్షవంతం దాచుచున్నది చివరి పట్టుంది. మేటాన్ని గూర్చినది గుట్టైకి సామాన్యంగా అయిఉండే ఇంకా అర్హత ఎక్కువ అయ్యేదని అనిపిస్తుంది. అయితే దీనిలో సామాన్యంగా మనం చూచుకున్నట్లు (వర్షలే తెలిసి) ఉన్నది. అందు యిద్దో (అంటే చూచుకున్న సమయిద్దో) సమానం రాదుగా. సర్వే ఆస్థాయిలోనే ఉండి కొంత నిశ్చలము చుదితు పీడితం. అయితే పిచ్చిమీద కల్పం అనే చేయిచిని కాదు. ఈమనిది పిచ్చిమీద 'పిచ్చియూ మహా.'

ఈమనా స్వరూపావృత్తికి గీతంబ్యాన్నే దామంకూ సంగ్రహించటం జరిగింది. అయితే ఈమనచేతిలో గీతం ఒక క్షణము నాన్ని మాత్రమే స్వీకరించినట్లు దానిస్తుంది. (అందుకే త్యక్తియూనంతా అన్నది) అర్హతగా ఉండటానికి కారణం ఒకటి దివ్యం కావటానికి వీలుంది. అదేమిటంటే వర్తవ్యంలోని ఏకాత్మత. సంస్కృతంలో ఒక వియమం ఉంది. ఒకేవదంలోని కొన్ని అక్షరాలు నయిపాదంలో. కొన్ని అక్షరాలు ప్రపాదంలో

ఉండగూడదు. (తెలుగులో ఈ వియమం నన్నయనుండి లంఘితమయింది. అయితే ఆ లంఘనంవల్ల కొన్ని రక్షణలయిన గుణాలను తెలుగువాళ్ళు సంగ్రహించటంకూడా జరిగింది మరి). దీనివల్ల ఒకలాటం దృష్టదరమవుతుంది. అర్హవృత్తి ఎక్కువగా జరగటం— సావీరినం కరిగడం— పీడికి అవకాశాలు ఎక్కువగా సంభవించటం. చాలావరకు నాయని సంస్కృతగీతి సంగ్రహించాడు. అర్హవృత్తి రదుల్లంపనంతో చూడు ల్యాప్స్ నాదించాడు. 'పలకరి'లో పద వింశతి ఐండికలో—

ఇదియ నిష్కలం నేను కారణ విధాన
ప్రధానము నిష్కలమే మనది.
అర్హయత జన్మమెప్పుడొకటి
ఈ ప్రధానమందే మూర్తీవించుచున్నది
అన్నాడు. అర్హవాదంలో కొంత. ద్వితీయ పాదంలో కొంతగా 'విదాన' అనే వదం ఉంది. అయితే 'రీ' అనే ఏకాక్షరిమాత్రమే ద్వితీయ పాదంలోకి రావటంవల్ల విదానరి మొక్క చెట్టల సూర్యమవుతుంది. 'రీ' వెనువెంటనే సంయుక్తాక్షరిం ప్రయుక్తం కావటంవల్ల 'రీ' మీది నొక్కు తెక్కునయి పయి అర్హం ఇంకా దాగాదనిస్తుంది. ద్వితీయ తురీయ పాదాల్లో ప్రాస పదిటంవల్ల వద్యానికి 'ఒకవిధమైన' సాంప్రద్య కొనిరావడింది. అయితే ఇట్లాంటి స్వరాలు తక్కువే మరి. సావీగా వదలిన దాగమే ఎక్కువగా ఉంది.

గీతంలో చిన్న-పెద్ద వాక్యాల చేరువు- విరువులవల్ల దాదాపుగాన్ని సూర్యం చేస్తాడు నాయని. 'కథము' అనే ఐండికలో—

అను దిద్దాయికా చింతన మనగి
అనినవాన్ముద పడితుల వనువదమ్ము
తోడు తొలగిరి మెత్తులో తొంగిచూచి

తృప్త్యనోహర రూప లావణ్య రసవత్తు
వెల్లువల రోచినిని కాంతి వేల్లితముగ.

● దేవెదవు.....

అంటారు. ఇక్కడికి పాదపంపికం మీద
అర్ధోత్తరైగణం అయింది. ఇదంతా ఏక
వ్యాసం. మరో విష్ణుగ్రాహ్యుని మొదలిస్తే
అది మరీపాగుతుంది. కాని అర్ధోత్తరైగణం
తగ్గిన వ్యవస్థాపాన్ని చిన్న వ్యాసంతోనే
'... నాకు ప్రేమ కాంక్షించి కాదా?' అనే
దానిలో భూరిస్తాడు. ఎలాంటి యాస్తే ఈ
చిన్న వ్యాసం లేదే ఆ విష్ణుగ్రాహ్యం ఉంటే
ప్రయోజనం లేదు. కిరమైనదాన్ని ఇంత
అర్హుని లేదే—మిగతావాన్ని విస్తృతంలేదే
వదిలించడంలోపల పాతకుడికి రావచ్చు
ఎంత తొందరిగా పొగుతుంటే అంతగానే
సుస్థాయికి మరలవస్తుంది. మరో దేవవ్యాసం
వస్తువనుకునేవాడు దీనిలో విస్మయపడుతాడు.
ఈ అంధీకార అల్లాగే నడుస్తుంది. అంధీక
రితమి—

"ఏకముగ నిన్ను ప్రేమించి వెంటనే

జీతము నిలువగదా నా నెలకే వీవు"
అంటాడు. మొర్రాని కిది పిరికిదాకాదా.

ఈయన ఏక ద్విక త్రిక పాదాల గీతా
లను— అర్ధవాదాలనుకూడా కట్టిస్తాడు.
అవి విచిత్రంగా ఉండి ప్రయోగిస్తావాన్ని
చాసినజేస్తాయి. 'ఈవీకలేదు' అనే
అంధీకర—

"అది సుదారణమైంకమాటాడవచ్చు

దాని వారిమూలమున చుట్టక చుట్టె

పక్షితులం దొక్క ప్రయోగరావణమునగుడు

క్రొవలో దాచినవకలుకానిపోడు"

అంటాడు (కురియపాదంలో యిది విచారణం).
ఈవిధంగానే తన ఈవీకలేకొక్కటాన్ని
మరికూడా చుట్టలో ఏకపాదీకరంలో—"దాని

హృదయవీక నావదిస్తాక నగుడు" (1)

అంటాడు. ఈ ఏకపాదీకరం దాపయోక్త
మందిరినవం తక్కువగా అన్యత్ర గోచరిస్తుం
దనవచ్చు. దీనిలోని పావిత్ర్యం—మిగ్గవ్వం
గమనీయమైంది. ఈవిధంగా నైకాలన్నవి.
కొన్నిచోట్ల అంధీకారియందు—చాలాచోట్ల
అంధీకారకమంసు ఏక, ద్విక, త్రికపాదీ గీతా
లను చేతుస్తాడు. తరువారి—లేదా—
మందరి విద్యాల పిసిలో పెర్యవనిస్తాయి.
'పెరత్రు' ఉపవాచాంధీకర—"నావియోగము
చిత్రమైనదే నమింద" అన్నది అంధీకారి
లోని ఏకపాదీ. రుద్రవారి గీతత్రయారావం
ఈ ఏకపాదీలో పెర్యవనిస్తుంది (చిత్ర మెల్లా
వియోగముయిందో ఆగీతత్రయలో వివరిస్తా
దన్నిమాట). అల్లాగే మిగతా అంధీకరలో
అంటాడు— "ఓ ప్రయోగలోనివానిని" అని
అంధీకారకంలోని దీ అర్హైపాదీ. ఈ నందో
దనలో అంధీకరం ప్రవాచిత్రయ— ఏక
పిరికివాచి—పెర్యవనిస్తాయి. (ప్రయోగలోకి
వానిని కావలాన్ని నచ్చుస్తాయన్నమాట)
ఈనందోదన రుద్రవారి విస్తృతరావణ అవిర్యద
నీయం—అనంతం అన్నిటాగా విధిరాదు
నాయని. '—యాత్ర'లో ఈకిరికాల ఎక్కు
వగా అంధీకారాల్లో ఉందిటం యాదవచ్చు.

ఒకే దావాన్ని నైకికల్లో పరస్తించేసి
పిరికం అనే ప్రాంతీకరిగే విధంగా రాయటం
మిథుమారాగవులు పోయే మరోపోకగా చాసి
స్తుంది కవిరాప్రపంచంలో. ఈయన అక్క
రిక్కరా ఇల్లాందివిచేగాడు. 'పచ్చిచో' అనే
అంధీకర దీపికి దర్శనంగా మనం పంక్రహించ
వచ్చు. 'తన కోరిక ఎప్పుడు తీరుతుందో'
అనేదే దీపిలో వర్తవ్యలేకం. ఈ రేగాన్ని
ర్యవ్థిండుకొని గీతమందకం నడుస్తుంది.
'ప్రకాశించుట', 'వానించుట', 'నామీద ముఖ

యుట', 'మిందానయుట', 'పాడుట' ఇవన్నీ 'ఎవ్వరో' అనే పద్యంతవదంతుడ అదా పడిఉంటవి.

నాయని మనం చూచే కొన్ని సామాన్య దృశ్యాలను కవిత్వమయంచేసి అనుభవిస్తాడు. ఉదాహరణకు పీడలు తగ్గుతూ తగ్గుతూ వచ్చి మధ్యాహ్నానికి అలంబనంలో కలిసి సాయం త్రానికి ఏ దూరదూరానికి. రహస్యీరాకొ వెళ్లిపోతుంటాయి. 'విశ్వక్సేత' ఆయన దీనిలో ఆయన అనుభూతి సాత్వికప్రణయ మయింది

"ఉదయగుచ్ఛానవాంశువు లడుచు-తల్ల రిల్ల- అకాలమలమంది మెల్లమెల్ల ఖుడుచుచోపు నీవీద కొనంబెండు చేయించును నీవదా రోదహమలు. ప్రణయమధ్యాహ్నా తీవ్రతపిమ్మరింగి అలంబిపోయెన నీవీద గంపిచోయి. ప్రణయదావలమిమ్మరింగి కొజులు నీ కలిరాంబలమిమ్మరింగి నిలచియుండు. అమరసంద్యాస్తోరోజుల నిమ్మరిరాగి మలతాంబరిమై సాగి మరల వెలుల గ్రమ్మకొనిపోవు నీవీద గంపి వెళరి ఆ యనంతరం దిగంతు లావరింతు"

దీనిలో అమె నీవమే కాదు అర్చనక గాన కీలక దృశ్యమైన ముఖమిది. మరొకటి మై విద్యాల్లో గమ్యం ఉంది. అద్యుచిత్తంలో 'నీవీద కొనంబెండు' అన్నాడు. అప్పటికి ఏకత హృత్తిగా కాలేచిస్తుంటుంది. ఒకసారి పామైనారా (మధ్యమ పద్యంలో ఈ పీడిత ద్రవ్యవ్యం). మళ్ళీ పీడితలు లేచివచ్చగా— విశ్వయంగా— త్వరత పద్యంలో అమృత రాగ— సుధావిదా ప్రణయంతో— రంజింప జరిగిన 'నీవీద గంపి వెళరి'తో విశ్వత్వత గూడా లభిస్తుంది. అన్నట్లుగా 'ఆ యనంత

దిగంతమ్ము లావరింతు' వంటాడు. మరొక చోట స్వచ్ఛ ప్రణయ మరాశాస్థా స్థాయి ఉన్నది. 'ప్రేమ ప్రకృతి' అనే ఐందిక ద్వితీ విభక్తమయింది. ద్వితీయ భాగంలో ఒకే ద్వితీపాదీగతం ఉంది. ఈ అర్థపద్యాన్ని గూడా పూర్వంతో కలిపి ఏకభాగమాత్రమందికగా చేయవచ్చు. కానీ ఈ ద్వితీపాదీ ప్రత్యేకత ఆ విధంగా చేయరానిది.

"నీవు నాయండు ప్రణయమ్ము లేచిపోవ నిమ్మ-నానంతరమ్ము-నీకే నిజమ్ము"

అలాగా ద్వితీయభాగంలో. (ద్వితీయపాదం లోని ద్వితీయము వ్యక్తిత్రయం ఉద్దేశ్యంయొక్క నిశ్చయమిది నూర్చు చేస్తున్నది. ఇది అతరంబంగా గమ్యం). అమె తనను ప్రేమించు కున్నా తన నిర్భయమూ అమెకేవలం. రసా దానకు కూడా వెనుకంబ లేచివచ్చుచుంది. (అయితే రసాదాన కానీ 'నిర్భయవంతు' ద్వారా గమ్యమవుతుంది). తన ప్రణయమే లంబ నిదానం. అది తప్ప మరేదీ జీవితాన్ని నిలబెట్టేది లేదు. అమె ప్రేమించిన— ప్రేమించబోయిన— తన ప్రేమ కాళ్ళత మయింది ప్రేమ కాళ్ళతం అనే విషయాన్ని ఒక వాదానికి గాతను సంక్రమించి 'వత్సల వంతు' లో అనిపిస్తాడు— 'నిర్భయంతు లేదా దీని జన్మనిన్న— వెళరి కలిసెనే మది గోరి వెళ్ళిమాది— ద్రియమి దావని (అమంగ లంకమందుగా. సం-౨) దావదు ప్రేమ యనుచు— విశ్వమున జాచిపోయె సావిత్రి యొకరె." దీనిలో చిట్టచివరి పదం 'ఒకరె' అనేది విచిత్రకారిగా ఉపయోగించబడుతుంది. ఈ 'ఒకరె' అన్నది ఏకసంఖ్యా బోధకం కాదు. ఈ ఏకసంఖ్యానాన్ని ప్రయుక్తం చేసి ప్రసిద్ధిని నూర్చు చేయడం తెలుగు వాడు

“ఇది పగిలిపోవు వను భయ మ్మింతవరకు
ఈ తలంపున విపు రాత్మ కింతకాంతి
విరిగిపోయిన చెక్కం దరికితేర్చి
ఏ చితికి క్షామములుగ మన్నించెద మన”
ఈ ప్రణయ దావం ఎంత కిహారం తద్విరం
గానే ఎంత ఈహాగర్భితం. ‘ఏదవ పగిలిన’
అన్న ఈ ఖండిలోని అదృష్టాదం ఖండికాం
తన్మ విద్యా లన్నిటికి ఆదిపాదమే. ద్విరీయ
పాదం ఇందుమించు సమాసమే. ఉత్తరాంతం
లోనేఉంది తందగం ఆదేదన అంతా. ఈ
విరంగా సాగించడంలో ఈహావైవిధ్యం స్పష్ట
మవుతున్నది.

ఉత్తివైచిత్రికూడా తత్తత్కలాల్లో గోచ
రిస్తుంది. రామరాజుటాపియదు క్కాదోలు నీ
దాయ కాంత నెట్లినదాయ రిచిటి నూన
సకాయ మింపుకొనెనె.” అని నమస్కర
త్యరీయాశ్వాసంలో అంటారు. అదేవిరంగా
ఈయన గూడా
‘ఏ ప్రసన్నమౌగ్ధ్యములు జీర్ణించుకొన్న’
లేతనవృత్త వాంఛించిసాగించెదోలు
కాక ఇది ఏమిటే యీ పరిచయం త
నవ్యమృదుమర్దికాప్రసాసమం చోలువు”
అంటారు. ఇదేఉండిలో (పరిశ్రుతిలో
త్యరీయం) మరో పద్యం గూడా ఉంటుంది.
“దావద పరీమకననాతమై అనింత-దావపీఠం
యందు శంపాప్రకాశంమృమౌ నీ అర్చి
స్థానరాగలేట రీతులను పోల్చుకొనుదు పరి
త్రమించు” ఎద పరీమకననాతమై నెడుకు
తున్నది. పోల్చుకొనుటలో పరీమకం రాగానికి
మార్పించడం జరుగుతుంది. ముఖ్యంగా పరి
శ్రుతి దాహవరకు ఉత్తివైచిత్రానికి దర్ప
ణంగా స్వీకరింపబడుతుంది. అనిరీయన
వద్యం రాయటంలోనే ఇదంతా ఎంగుపీఠ
మవుతుంది. అయితే ఇవన్నీ భదువరియొక్క

స్థాయినిబట్టి అస్పృద్యమానా లభ్యతంటాయి.
ఇదంత కూడా భదువరిలోని ఉహాశక్తి
మాత్రమే అనటానికి వీలేదు. ఎందుకంటే
అసలు పద్యమేదా ఉహాకు స్థానం. భూమి
లేందే దున్నద మనేది నిల్లా?

అయితే ప్రస్తుతం ఈయన వద్యం రాయ
టానికి ప్రయత్నించటంలోనే ఒక శిష్టతఉంది.
అది ఆయనే చెప్పుకొన్నాడు.

“మునుపుపద్యములై యుటయిననగుండె
చిట్టచాప నెత్తుకల్ బయల్గడిమైననుట
ఇప్పుడు పద్యములై ము పొంగిండుకొన్న
అనవానందవానిలోన నలును”

పద్యం రాయటంలోని ఆయన అనుభూతి
చిత్తిరమయింది. ప్రణయయాత్రలో చిక్రాలు
చుదింది పరిశ్రుతిలో ప్రణయాన్ని పొంగిం
చాడు. ‘ప్రణయాన్ని’ అనే ఉండిలో—

“ఈరీపిమ్మ రిప్తిమై ఈ యనంత
భిక్షామారింలలోని జీర్ణమనము
లొంగిమైన ఈప్రతిదంపిమ్మ

లేక ఈపిమ్మ పగ్గి పడవీటి” పిత
ద్విరైతా దాదానా విచారిం పొంగిమ్మడు
రీయన. ఈపిమ్మగేవలప్రతిలో పీకొనవలసి
ఉండిలో

“ఇట్లు దాహప్రపంచ మౌగ్ధిలనీ లేచి
బడుగుకొని శివమందు పగ్గి పొరుపుకొనివి
లాన నుంచు చిక్కరీం బడుగల్లు
బువనములు చొల్లనే నిమ్మిచ్చుకొన్న
దాంబ్ధ్యపరీతి నే బద్ధగుటు”

అంటారు. ఈ రెండుయన అరేపం కలిగి
నిప్పుచిల్లా ఆయన అస్మయలలో పరిమేళన
ర్యాన్ని పొందుతాడు. అందుని ఎప్పుడూ
తచ్చావం కొఱతే తహాతహా పొందుతుంటా
రీయన. తన్నూలంగానే ‘పరిశ్రుతి’ త్రయో
దశ ఖండిలో—

“ఈ జహన్నమునందు తరించుట

నన్ను నీలోన నైక్య మొనర్చుకొమ్మ” అంటాడు తన ‘వదాల్చుకు’లో. ఇట్లాంటి ఏకతను గోరి దాన్ని లంఘించుకొన్నప్పుడు — తత్వతః అవసరార్థం మానవ సహజమయిన అదృశ్యత ౩౦౧ ‘నాడు దాగియున్నకు నాకు నాకె వెలుగు’ అంటాడు. ఈ దృశ్య నందం అనితరించుచు తనకు మాత్రమే ప్రాప్తమయింది. అందుకే ప. శ్రీ. ప్రతిచు ఐందీలో “మత్తురానే వెల్లువెత్తుచుండ మిడి-జాహ్నుషీ వ్యర్థమను. నదా స్నాని మూర్తి-వైన నీవిష్ణుసాన్నిధ్య ముడుకొంటి-పురిమికిన్ స్వర్గమున కొల్లముడి పడిచి” అంటాడు.

ఈ ‘—ప్రతియోగం’ ను ‘శ్రీరామ’తో పూర్తి చేయటంకోసం దొడ్డుల్లో స్నానాగిరమయింది. వైదం శ్రీరామరాన్ని మంగళప్రతిమైందిగా దాచిస్తాడు. అక్కడనే పూజాకులు చేస్తారు. ఆ వానిని తమ యోగులతో పరిచయించి చూపిస్తారు.

“ప్రేమమహాభక్తిమైన నాహృదియవారత ఈదిను నీ కెరవుల కుదిరు నగెదు. నాదిలో శిష్టునిర్మలినమృతనంద ప్రాతరున్నివితమైన విద్యమట్లు

ఆ శ్రీలోకైకజనని సాధాన సవిర భూమి మీరితనేత్రై మోకరిల్లి నీవు పూజానుమమ్మలై నావు—

హృదయ

శిష్టికామారమున తక్కి కందళించి అదరు పారవశ్యమున చొడిమయూడి నేను పూవునైవరించి నీదుడెంత. ఇందిపూవుల అమృత నిర్మానసౌర తమన రోదని శ్రీరామము నదిచె”

ఇక్కడ పూవులైనారు. చితుమారతకు, పావి గ్రాహిణి ఇది పరాకాష్ఠాస్థాయి.

అయితే నాయనిలో అక్కడక్కడా అనే ఇలా చూపించి ఉన్నది చేబోలేదు. (సార తమన నదిచింది-యరితుగాలు మొదలైనవి నిహ్మం) అందుకే ‘శిష్టిరామైన కొన్ని దిని ప్రతిర శిష్టిచేస్తుంది మొదలనే మనవి చేయొన్నాను. ఆ ప్రతిరకు మనం శిష్టింప నం చేయక తప్పదు. శిష్టిర్మిత ప్రతియ రోదంలో శిష్టియలం అవటం కూడా తప్ప నది. అయినా అయిన మనంను విస్మయించి “ఈ యమృతరాజ్యమున మనమిచ్చెరమును నీవు రాజ్యం- నేను నీ నేనకుదను” అంటాడు.

పంతు బసవన్న

— శ్రీ వైడిపాది సుబ్బరామశాస్త్రి

మా కోస మీ ఏఱు
వాక వచ్చిందీ :
ఏదాది కేదాది
ఏఱువాకమ్మ.

తలపాగ దించేము
తలయ వంచేము :
దిట్టైన బసవన్న
అట్టు వంచన్న.

పున్నమను బేస్త్రలో
పొంగింది ఏఱు :
రుప్ప తెప్పల పూలు
కొప్పులో ముడిచి.

ఁకాయ కొట్టేము
శంకరుని గుంది—
అంకెనా రావన్న
అంకెల్లు మాని.

బుస బుసల పొంగింది
బసవన్న బిడలు :
బసవన్న కొమ్మలకు
పసుపు పూసేము.

బన్నరా రోచేరు
పాలేరు ఓచ్చా :
శకునాలు చొచ్చిచీ
సాగిపోదాము.

బసవన్న కొమ్మలే
పసుపు కొమ్మల్లా :
పంకించు కొమ్మలకు
కుంకుమపు చొట్టు.

మాకోస మీ ఏఱు
వాక వచ్చిందీ
ఏదాది కేదాది
ఏఱువాకమ్మ.

వ ర క్ర యం

— శ్రీ వల్లభరెడ్డి

“శేఖరం ! ఇవాళ ఉదయం వల్లభతల్లి వాస్త్ర తెచ్చింది. తింపురంలో ఒక సంబంధం ఉందట. పిల్లవాడు మర్చిపోతున్నాడని కూడా చెప్పింది. నువ్వు పెళ్ళి ఒకమాకు చూపిరా నాయనా ! పీరియల్ అచ్చాయి నలివంక్రతుల్ని వెంబడించు కురా.”—వెంకటగిరి తన కన్యవాన్ని నిర్బంధిస్తున్న యంగ్రిం లాగు ఆదేశించాడు కొడుక్కి.

“కాని నాన్నగారూ, మరచిపోతూ వల్లభతల్లిని పరిచూచుకునే లేదు...” అంటూ కండ్లతో ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు శేఖరం.

“వల్లభతల్లి మనం అన్యాయం చేశామని పరిచూశ్యం నాయనా ! అన్యాయం అమ్మాయి ఇంట్లో కూర్చుంటుంది ? కొంప నడచు, కొంత అప్పు; పట్టుకోవచ్చుది.”

“అదే నాన్నగారూ, నెను పెళ్ళిచేసివేలే వెడతాను. కాని...” చూపుతున్నాడు వాళ్ళి అక్కడలో ఆసక్తిగా.

“అంటే సంబంధంన్నావు శేఖర ? అచ్చాయిని చూపిరావడంలో అక్కంతకదేమిటి ?”—దాలోచనగా ఒక్క ప్రశ్న వచ్చింది ముఖంలో చూశాడు వెంకటగిరి.

“మరేమీ లేదు; వాళ్ళు వదలివ్వడం ఎంత ఇబ్బంది అడిగింది పం చప్పునా అని.”

“చెయ్యి, పరిచూచు వందలరంజీ అధికం ఉండవని చెప్పు.”

“అవును, ఎప్పుడో గుగువారం చెప్పింది. వెడతాను. ఇలా నా కాళ్ళే నమ్మకం లేదు. చూడాలి మరి” అంటూ లోలోనే భారమైన నిట్టూర్పు నొక దాన్ని వదులుకుంటూ, వల్లభ తల్లిని పొలానికి వెళ్ళిపోయాడు.

• • • • •

శేఖరం, అతని నలుగురు చెల్లెండ్రూ వెంకటగిరిసంతానం. పెద్దమ్మాయి అమ్మకి ఇరవై సంవత్సరాలు దాటినా ఇంకా పెళ్ళికాలేదు. మిగతా ముగ్గురూ అమ్మతల్లివారే రెండేసి సంవత్సరాల వ్యత్యాసంతో పుట్టినవాళ్ళి కనుక,

అందరికంటే చిన్నమ్మాయి చంద్రకూడా పెళ్ళి ఈడుకు వచ్చిందనే చెప్పాలి. అయితే ఎవ్వరికీ పెళ్ళి కాకపోవడానికి కారణం వాళ్ళ సంసార పరిస్థితి తప్పితే మరొకటి కాదు.

వెంకటగిరి మిక్కిలి చిన్నరైతు. పదేకరాల మెట్ట, ఒక ఎళ్లజత మినహా యించి అతనికి పేరే అస్తి నాస్తి. అదైనా మేలుకరం భూమి కాకపోవడం మూలాన్ని—రాతిం బళ్ళ కట్టించినా—ఇంటివాళ్లని చాలా కష్టంగా పోషించ గలుగుచున్నాడు. ఈ విధమయిన ఇంపిడిచేసే శేఖరానికి పల్లెటూరి పీఠిపడి చదువు వినా ఉద్యోగాలకు పనికివచ్చే చరవు చెప్పించలేక పోయాడు. ఈ పీఠివాళ్లని చదువు విజ్ఞాన కమిషన్లకూ, ఉద్యోగాలకూ అంతగా పనికి రాకపోయినా, కమిషన్లకల నడిచే పనులు మావాడు భలానా కనకంలో భాగానా దీర్చి చదువు పోలిగిస్తున్నావని చెప్పవని పెళ్ళి కేరాట్లో ముక్కు ముప్ప పోసుకునేందుకు అభింసగా నా ముడతలు ఉంటి. వెంకటగిరి కుటుంబాన్ని ఎప్పుడూ ఒకకంట కనిపెడ నూన్న ప్రియాదేవ శేఖరాన్ని వరకల్ప సయోజన కారి అయిన విద్యార్థినించే ముప్పలెడి.

ఒకా, శేఖరం ఉట్టి అప్రయోజనంగా మారలేదు. వృద్ధాప్యంలో ఉన్న నడిచుకుంటే అప్పటి భారా సామవతతూ వ్యవసాయం పనులు యావన్నా నినే ముచ్చున్నాడు. ఎవరైనా చెల్లంక పోవావంటే ప్రయత్నం కూడా చేస్తున్నాడు.

వెంకటగిరిని అతని స్థితినున్న బట్టి ఒక్కసారిలో వివరించాంటే అనను అనుచిత భావదేశంలో ఉన్న సేవ్య వంక కుటుంబంలోని అనువు కంటూ ఎదోక అపవల్లిలో పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యలేక పక్కన్నాడు. వారలు సాచు గున్న వారాకరణంలో తీవ్రస్థితిలో ఉన్న సతమె సుచ్చగన్న మనిషి అపోయ్యి.

శేఖరం ఇంచుమించు ముచ్చలు సంపన్నురాల వాడవునున్నా వెంకట గిరి అతనికి పెళ్ళి చెయ్యలేకపోయాడు. ఇంగ్లీషు చదువేనే చదివించకపోవడం కారణంగా దనం కలవాళ్ళవమి తమకూమర్లకై వరుణ్ణి అన్నేపిస్తూ శేఖరం దాకా రాలేదు. మధ్యతరగతి కుటుంబాల్లోని వారెవరైనా వరకల్పాలివ్వ లేక వెంకటగిరితో వియ్యం వెరవటానికి వచ్చినా 'అమ్మాయికి బంగారం ఎంత పెద్దారు?' అనే మాటతో అది ఎగిరి పోయ్యేది. బంగారం పెట్టే కాహితే ఉంటే తను కూతుళ్ళ పెళ్ళిళ్ళు ఏ విధానైనా చేసిఉండక పోవునా? అతి మీద

మటుంబాల్లోని క్యూనైవా కోడలినిగా స్వీకరించేందుకు వెంకటాద్రికిగాని, భార్యగా చేసుకునేందుకు శేఖరానికి గాని ఏ అభ్యంతరంకూ లేవు. ఐతే, వారికోసూ చిక్కెవచ్చిపడింది. వాళ్లు కన్యాశుల్కం రూ ఏడా కొంగ విస్తం కావాలనడమే ఆ చిక్కు.

పాండిత్యచారాల నమూనాని బెంకటేశ్వరి భగవద్దేవతల వరదేశిక
వేదము, వేదము చోట్నూ, అన్నిటికంటే ముందగా "వరకట్న పాన్ని
వేస్తారు?" అని వర్ణన ఉన్నది.

"మొదట అమ్మాయిని చూపించి, తరువాత లావాదేవీ విషయం మాట్లాడుకుందాం" — అనేవాడు పెరిటల్గిరి.

"అమ్మాయిని ఏడువారి నుంచి విడిచి పెట్టాలన్నప్పుడు! మేము
ఈ విషయం తెలిసిన అన్ని సమయాల్లోనూ జాగ్రత్తగా ఉంటామన్నారు."— ఇది నిర్భయంగా
చెబి సమాధానం.

ప్రస్తుతములో ఎకటెంజి నర నారసింహస్వామియ్యం మీదా, నుం
గనాబే దా కొండదండ స్తూ తుంటి, నర సింహరాంజియ్య ము తుం నూరు
వరక్షిం ఆరే నున్నే గొడ్డారే కావించారా. కావే లిక్కి పెట్టించి
నప్పుడు అప్పుడువరకే నోటి లూపం అయి న్నించుకొన్న నీ మున్న
రాం నోటికి.

పాఠశాల విద్యను అభ్యసించి పురోహతి పదవి వస్తున్న శిష్యులను
 అనుసరించాడు. అనంతరములో దైవార్పణ భావించేస్తానని, ఇలా, నిర్దిష్ట
 చూట్టంతోనే అనుభవంగా తెలుసుకునే విధముననే తత్పరమైనట్లుగా 'నాన్న
 గారూ, అమ్మాయి చాలా చదువులేవాడిలా ఉన్నాడు. కానీనే విషయంలో,
 అయితే నాకున్న గామీ విద్యను గురించి' అన్నాడు.

"అయితే, నవంబరు మాసమన్నారా?" — నవంబరుమాసం. ఆస్కాం
మొదటివారినే ముగింపుతో పంపించాడు.

"అమృతం, కాల, వృత్తి, ఆది వస్తువలన, పండితం, పండితంబు, పండితము ఇత్యాదిన్నీ తెచ్చుకొచ్చారు."

ఈ సమాధానం కొడుకు పోటినుండా వెలువడేసరికి వెంకటగిరికి కాళ్ళ క్రిందినించి కూచి పోలిపోయివెళ్ళియింది. దాదాపు క్వాన అగిపోయింది. మరోవదంతో రం త్రిప్పటంవల్ల, మూలిపడేవాడే కానీ శ్రేణం వచ్చుకున్నాడు.

మెల్లగా ఖూమ్మిద పరుండబెట్టా, "ఏమైంది నాన్నా!" అన్నాడు గార్లడికంగా.

"ఏమీలేదు. కొంచెం నీళ్లు పట్టుకురా. చాహం" అస్పష్టంగా పలికాడు వెంకటగిరి.

శేఖరం చేరువనివున్న ఒక బావి దగ్గరికి పరుడెత్తాడు. సమయానికి పాత్ర ఏమీ లభించలేదనివదల వల్ల ఉత్తరీయాన్ని నీటిలో తడిపి పట్టుకొచ్చాడు. జాగ్రత్తగా నండ్రినోటిలో కొంత నీటిని పిండి, తడిగుడ్డతో ముఖాన్ని నుడిచాడు. శేఖరం జరిపిన ఇలాంటి ప్రక్రియలో కొంచెం తేరుకున్న వెంకటగిరి భారంగా అడుగులు వేస్తూ ఇల్లు చేరుకున్నాడు.

నల్లకీ, పల్లి చెప్పిన మాటల్లో ఆహ్వాని అంతగా చదువుకున్నవాడు కావని తేలియడంవల్ల వరండ్లిం పెన్త మోతాదులో అమరహావమృతనే నమ్మడంతో గిలపురానికి శేఖరాన్ని పంపాడు. కాని తానెగురవిడిచిన ఈ ఆకాశమింతం అంతా నిరాకామార్గం ప్రసారంచేసి చెక్కలు విరిగి కిందపడింది.

* * * * *

"ట్నాం" పోలలోపడి, వివాహం అనే పని ప్రక్రియను ఏకం మాపా దిస్తున్న సమాజంమీది అడ్డుకి ఒక విధంగా కోసి మేపట్పెంది. తన పెళ్ళినిరుంచి ఏమీ బావిరడంలేదే పడుకొక్కరలేచిని నిలిపిండులని ఎన్నోమాటలు చెప్పింది. కాని లాభం కూర్చోమైంది. వాళ్ళ ప్రయత్నాలు వాళ్ళ చేస్తూ చేస్తున్నారు.

తలకప్పుకం సంబంధం అలా తలసిరాకపోయిందన్న వార్త లక్ష్మి తల్లికి తెలిసింది. ఎదిగిన అడవిల్లులు ఉంటే చావ్వినివాడతో ఆమె అనలే కట్టెపుల్లగా మారిపోయిఉంది. ఈ వార్తవిని గుండె పగిలిపోయేట్లు దుఃఖించింది తన కడుపుతో పండినఫలాల నోవటిరాత ఆలా ఉంది.

తల్లి ఏడుస్తుంటే చూసి సహించలేకపోయింది లక్ష్మి. దగ్గరికి వెళ్లి కన్నీళ్లు తుడిచి, "ఎందుకమ్మా ఏడుపు? మా చెల్లెళ్ళ విషయమై మీరేమీ బాధ పడకందని ఎన్నిసార్లు చెప్పారు? ఎలా మీ పట్టే మీది. ఇరేమీ బావులేదు. ఆక పిల్లలమై పుట్టి ఇంట్లో ఉండడం మీకు ఏమాత్రం కష్టం కలిగిస్తున్నా త్వరగా చెప్పేయండి. ఏదో మార్గం చూసుకుంటాం." అంది ఆ మాటల్లో అనునయిం చడమే కాకంతా అలక గూడ ధ్వనించింది.

"కాదమ్మాయ్!" లక్ష్మినోటికి అరచేతిని అడ్డంగా ఉంచుతూ వేదనాన్వితమైన కంఠంతో అంది, "మీరు బరువని మేం అనలేదమ్మా. చెట్టుచాయలు చెట్టుకు బరువా? కాని, మానవా కొన్ని కోరికలుంటాయి. అల్లుళ్ళనీ, మనమలనీ చూసి సంబంధపడాలని ఉంటుంది."

ఈ సమాధానం ఒక విధంగా సరైనదే, కాని ఆమె మనస్సులో ఉన్న చానికే కేవలం వ్యతిరేకం. అల్లుళ్ళతోనూ, మనమలతోనూ సూక్ష్మమైన సంబంధం ఉంటే సంఘపు విషయానికి చూపులనంది గర్హించడం ఆమెకు ప్రధానమైన ముస్సె. ఇదొక్కటి ఉంచడమేయివలయునని ఆమెకు సరే అనిపించి అవతలికి వాణిచ్చేది కూడా చాచు.

గుండెనెరిగి ఉంటేదా ఉన్న మనసున అల్లు పెళ్ళి సమయం చూచుతే లక్ష్మి గర్భ మంటాల్సింది. ఆ గర్భ మంటాల్సింది అనిపిస్తాయి. ఈ వరకు రెండు, రెండున్నర సంవత్సరాల వాస్తవం ఉన్నది. తేలికం, అని శిశువీ ఈ మచ్చికాలలో చేడకే. చాలాన్నం సావధానము లక్ష్మికి ఉన్నది. ఎన్నో సంబంధాల వాటిని ఆమె ఉంచుకొంటుంది. కాని దీనికాని ఒక ఈ 'అరె' కొఱకు బిడ్డని వదులు కూడా అర్హమైనదే. ఎవరేక ఎక్కినా, అన్నదీ బిడ్డలైతే చివరలో గుండెరాశితో ఉన్న ముందు.

* * *

లక్ష్మి గర్భ ఆరోగ్యం ముందే బాగోపోయింది. పెంకటగిరి ఉన్న ముచ్చె ఉండగానే మరో సమస్య వచ్చిపడింది. అల్పపెంకటంతో గర్భం ఆమెను బట్టి తీసికెళ్ళే ముచ్చె పెంకటం బాధకాలంలోనూ నడిచిన చికిత్సచేయించకపోతే వాదాపాయం సంభవిస్తుందని అంటున్నారు.

పెంకటగిరి భార్య బట్టి తీసికెళ్ళే ముచ్చె చేశాడు. ఆమె బిడ్డకోలేదు. ఆమెకు చాలా తెలుసు వాళ్ళ ఉన్న భార్య భార్య అలాంటి చికిత్స కోగం కొఱకే బట్టి వెళ్ళి తీసుకుంటున్నామన్నప్పటికీ ఆరోగ్యం పొందలేకపోయిన సంగతి. అందుకే చాచు చాచింది. కాని పెంకటగిరి ఆమె అనంగీకారాన్ని లక్ష్య పెట్టకండా బలవంతంగా నడిచుతో ఉన్న బట్టి తీసికెళ్ళాడు. వైద్య పరీక్ష బరిగాక అది కాస్తా తయ అని తేలింది. పెంకటగిరి ఆశలు నడిచుముద్రంలో మునిగి పోయినై. వార్తలు రెండువందల రూపాయలు అర్ప పెడితేగాని రోగ నివారణ పాథ్యపదకన్నాడు. ఈ చూటని అతనికి కొంత రైర్యం చిక్కబట్టింది.

లక్ష్మి పెళ్ళి నిమిత్తం ప్రోగుచేసిన ఎనిమిది వండ్ల తొంభై ఐదు రూపాయల్లోంచి రెండువందలు దావారుకు అంజలిపట్టి, రోగికి పరివర్యలు చేయటానికి లక్ష్మిని నియమించి ఇంటికి వెళ్లిపోయాడు వెంకటగిరి.

* * * *

ప్రాణాల మీది ఆకలు వదులుకుంటూన్న రద్దీకి ధైర్యం చెప్పడానికి లక్ష్మి, "అమ్మా, నువ్వేమీ దిగులు పడకు. దావారు చెప్పకుండా నీవు కోలుకుంటూ వని వోసే ఇచ్చాడు. మంచి మందుల కోజుకు నాన్న రెండువందలరూపాయలు కూడా ఇచ్చి వెళ్లాడు," అంటోనాడు.

అంతే గుజరాస్త్రంతో వాడవకున్న ఆమెకు లక్ష్మి కొన్నిస సంగతి విసుగుపాటుగా తోచింది. దావారు సకభక్త డివిధంగా రెండువందల రూపాయలు ఇచ్చిందని తెలుసుకోవడం లక్ష్మిని ఎంతో చెప్పకవరకం లేచోయింది. కఠీనంలోని బోన డివిధించి నిలుపుకుని, తనమొక గంభంగా గడుపుతూ, అంతోర్నానాం కట్టించి పుస్తక మొస్తరిలోంచి రెండువందల రూపాయలు సరిపోయినానానో దింక అమ్మకు పూర్తిగా పిచ్చిదాన్ని చేసిచేసింది. ఆమెకు రాగిళ్ళ పూర్తిగా పిచ్చి వచ్చింది. అమ్మతో కొంత కన్నుమూర పడింది. అది సరిగ్గానే మి అదో కన్నుతో ఉందివడి లేచేది. మళ్ళీ అలోచనలు అందు లేసిందా.

నిల్లిలో లక్ష్మి ఉండునడి మూర్ఖుడివారి ప్రయత్నించేది. కాని ఆమె పొందే జవాబులు అక్కంలేని ప్రతిపదనలు. కలవరింపులు.

"ఏమండీ! చూశాడా? కష్టమింక ఎదుటపెట్టుకుని వుడిచెను నీటికోజుకు ప్రపంచమంతా గాలించాం. ఎవో చిన్ననాటి మైత్రి నానూ కృష్ణవేడికి. ఎంత మంచిదో చూశారా? అంతా అందిది ఈ లోకంలో ఎవ్వయాలేదంటే నమ్మండి. రాకపోతే చిల్లికానీ వరకల్లామైరా అదేమింకా మనలక్ష్మిని తన కోడలుగా చేసుకుంటుందా?... ఇక అత్తాయి మాత్రం పం తక్కువనీ? వాడు నిజంగా ఆ కల్లి కడుపులో పుట్టాల్సినవాడే... హృదయం లేని వాళ్ళకి నలుగురు, బోలెడు కుమారులుంటే పంలాభం? మా కృష్ణవేడి ఒక్క కొడుకుతో సరి చూగుతాడా? ఇంకేం? మన లక్ష్మి ఇల్లాలయింది. అల్లునూ, సంతానం... ముచ్చట్లూ...". వెంటనే "ఒకేయ్, శేఖరం! శేఖరం! ఎక్కడికెళ్ళాడు వీడు? అత్తా! వాడికెప్పుడూ పొలంగాడనే. పుట్టిన కోడల్ని కళ్ళారా చూసేందుకు కూడా తీరికలేదు వాడికి. ఏదమ్మా లక్ష్మీ! నువునాకు మాటివ్వాలి. మీ అన్నయ్య

“కాదమ్మాయ్!” లక్ష్మీనోటికి అరచేతిని అడ్డంగా ఉంచుతూ వేదనాన్వితమైన కంఠంతో అంది, “మీరు బరువని మేం అనలేదమ్మా. చెట్టుకాయలు చెట్టుకు బరువా? కాని, మాకూ కొన్ని కోరికలుంటాయి. అల్లుళ్ళనీ, మనమలనీ చూసి సంబరపడాలని ఉంటుంది.”

ఈ సమాధానం ఒక విధంగా సరైందే, కాని ఆమె మనస్సులో ఉన్న దానికి కేవలం వ్యతిరేకం. అల్లుళ్ళతోనూ, మనమలతోనూ రూతుక్లువడే సంబరం ఏంటే స్వంఘపు విషపూరితమై చూపులనించి తప్పకోవడం ఆమెకు ప్రధామైన సమస్య. ఇదొక్కటి ఉండకపోయినట్లయితే మిగిలున్నవి తన ఒళ్ళోంచి అవతలికి పోనిచ్చేది కూడా కాదు.

గుండెమీద కుంపటిలా ఉన్న ముగ్గురు పిల్లలపై పెళ్లి సమస్యని మోయలేక లక్ష్మి తల్లి మంచంవట్టింది. నన్నూ, బిడ్డలూ పెట్టుకున్నాయి. ఈ వరుస రెండు, రెండున్నర సంవత్సరాలదాకా పెట్టుకొచ్చింది. శేఖరం, ఆతని తండ్రి ఈ మధ్యకాలంలో రతీదేవిని కాలవన్నగిల సొంపర్నపతి లక్ష్మికొఱకు ఎన్నో సంబంధాల నాశించి ఊరు ఊరూ గాలించారు. కాని దొర్బాగిని ఐన ఈ ‘రతి’ కొఱకు ఒక్క మదనమడు కూడా జన్మమెత్తలేదు. ఒకవేళ ఎత్తినా, ఆతణ్ణి డబ్బుల ప రతీదేవి తన ధనరాశిలో విప్పివేసుకుంది.

* * * *

లక్ష్మి తల్లి ఆరోగ్యం మరీ దిగజారిపోయింది. వెంకటగిరికి ఉన్న సమస్య ఉండగానే మరో సమస్య వచ్చిపడింది. ఊళ్ళో పెద్దలంతా తక్షణం ఆమెను బస్తీ తీసికెళ్ళి ఏ గవర్నమెంటు ఔషధశాలలోనైనా సరైన చికిత్సచేయించక పోతే ప్రాణాపాయం సంభవిస్తుందని సలహానిచ్చారు.

వెంకటగిరి భార్యని బస్తీ తీసికెళ్ళి ప్రయత్నం చేశాడు. ఆమె ఒప్పుకోలేదు. ఆమెకు బాగాతెలుసు వాళ్ళ ఊరి ప్రభాకరశాస్త్రి అలాంటి దగ్గు రోగం కొఱకే బస్తీవెళ్ళి వేలకు పేలు ఖర్చుపెట్టుకున్నప్పటికీ ఆరోగ్యం పొందలేకపోయిన సంగతి. అందుకే తాను రానంది. కాని వెంకటగిరి ఆమె అనంగీకారాన్ని లక్ష్య పెట్టకండా బలవంతంగా సమీపంలో ఉన్న బస్తీకి తీసికెళ్ళాడు. వైద్య పరీక్ష జరిగాక అది కాస్తా శయ అని తేలింది. వెంకటగిరి ఆశలు నడిసముద్రంలో మునిగి పోయినై. డాక్టరు రెండువందల రూపాయలు ఖర్చు పెడితేగాని రోగ నివారణ పాధ్యపడదన్నాడు. ఈ మాటని అతనికి కొంత దైర్యం చిక్కబట్టింది.

లక్ష్మి పెళ్ళి నిమిత్తం ప్రోగుచేసిన ఎనిమిది వంధ్యుల తొంభై ఐదు రూపాయల్లోంచి రెండువందలు డాక్టరుకు అంజలిపట్టి, రోగికి పరిచర్యలు చేయటానికి లక్ష్మిని నియమించి ఇంటికి వెళ్లిపోయాడు వెంకటగిరి.

* * * *

ప్రాణాల మీది ఆశలు వదులుకుంటూన్న తల్లికి ధైర్యం చెప్పడానికి లక్ష్మి, "అమ్మా, నువ్వేమీ దిగులు పడకు. డాక్టరు రప్పకుండా నీవు కోలుకుంటావని హామీ ఇచ్చాడు. మంచి మందుల కొరకు నాన్న రెండువందలరూపాయలు కూడా ఇచ్చి వెళ్ళాడు," అందొకనాడు.

అసలే రుజుగ్రస్తరతో బాధపడుతున్న ఆమెకు లక్ష్మి చెప్పిన సంగతి పిడుగుపాటుగా తోచింది. డాక్టరుకు తనభర్త పవిత్రంగా రెండువందల రూపాయలు చెల్లించ గలిగాడో లక్ష్మి తల్లికి ఎవరూ చెప్పనవసరం లేకపోయింది. శరీరంలోని కొన ఊపిరులని నిలుపుచు, ఉదమై గండంగా గడుపుతూ, అహోరాత్రాలు కట్టించి కూర్చిన మొత్తంలోంచి రెండువందల రూపాయలు తరిగిపోయినాయనే చింత ఆమెను పూర్తిగా పిచ్చిదాన్ని చేసివేసింది. ఆమెకు రాత్రిళ్ళు పూర్తిగా నిద్ర వట్టసెం లేదు. ఎప్పుడైనా కొంచెం కన్నుమూత పడిందంటే సరి చక్షుమే ఏదో భయంతో ఉలికిపడి లేచేది. మళ్ళీ ఆలోచనలు అంతు లేకుండా.

తల్లితో లక్ష్మి ఉండుండి మాట్లాడడానికి ప్రయత్నించేది. కాని ఆమె పొందే జవాబులు ఆర్థంలేని ప్రేరేపనలు. కలవరింపులు.

"ఏవండీ! చూశారూ? కృష్ణను ఎదుటపెట్టుకుని పుడిసెకు నీటికొరకు ప్రపంచమంతా గాలించాం. ఏదో చిన్ననాటి మైత్రి నాకూ కృష్ణవేణికి. ఎంత మంచిదో చూశారా? అంతమంచిది ఈ లోకంలో ఎవ్వరాలేరంటే నమ్మండి. కాకపోతే చిల్లికానీ వరశుల్కమైనా అడక్కుండా మనలక్ష్మిని తన కోడలుగా చేసుకుంటుందా?... ఇక అబ్బాయి మాత్రం ఏం తక్కువనీ? వాడు నిజంగా ఆ తల్లి కడుపులో పుట్టాల్సినవాడే... హృదయం లేని వాళ్ళకి నలుగురు, బోలెడు కుమారులుంటే ఏంలాభం? మా కృష్ణవేణి ఒక్క కొడుకుతో సరి తూగుతారూ? ఇంకేం? మన లక్ష్మి ఇల్లాలయింది. అల్లుడూ, సంతానం... ముచ్చట్లూ...". వెంటనే "ఒరేయ్, శేఖరం! శేఖరం! ఎక్కడికెళ్ళాడు మీరు? అబ్బా! వాడికెప్పుడూ పొలంగాడవే. పుట్టిన కోడల్ని కళ్ళారా చూసేందుకు కూడా తీరికలేదు వాడికి. ఏవమ్మా లక్ష్మీ! నువ్వునాకు మాటివ్వాలి. మీ అన్నయ్య

కొడుక్కి నీ కూతుర్నివ్వాలి. వాడిపక్షాన నేనదుగుతున్నాను, నువ్వు "ఊ" అనాలి. లేకపోతే నే నొప్పకోను అం,"... ఆ మరుక్షణమే... "మీరు ఎంత పొరపాటుచేశారండీ! రెండువందలుకాదు; వెయ్యి ఖర్చుపెట్టినా నేను బ్రతుకు తాననా? అమ్మాయి పెళ్లి ఇంకెలా జరుపుతారు? దాని పాపం నేను కొని పోతున్నాను..." ఇలా కొన్నిసార్లు బాధతో కుమిలిపోతూ ఉండడం పరిపాటి అయింది. రుజుగ్రస్త ఐన మాతృదేవి శయ్య ప్రక్కని కూర్చుని, కళ్ళలో నీరు నింపుకుంటూ, ఆమె నోటిగుండా వెలువడే అర్థరహితమైన మాటలకి కొన్ని కొన్నిసార్లు అర్థాలు కల్పించుకుంటూ, ఏదో ఆలోచించుకుంటూ ఉండేది లక్ష్మి.

ఈ విధంగా కొన్నాళ్ళు గడిచాక, ఉన్నట్లుండి ఒకనాడు ఆ వృద్ధ మూర్తిలో చైతన్యం ఆపుపించింది. మంచం మీదినించి, సరిగ్గాలేవలేని ముసలిది తానే చురుకుగా అటూ ఇటూ తిరుగుతూ స్వాస్థ్యులమిట్టే తిండికూడా బాగానే తింది. భార్యని చూడటానికి వచ్చిన వెంటటగిరి ఆమెకు నెమ్మదిచినట్లుగా తలచి, మకేమీ బెంగలేదనుకుని, ఊరికి వెళ్ళాడు. కాని నాడు ఆమెలో కలిగిన చైతన్యం అరిపోయేముందు దీపంలో ప్రకటించే వెలుగులాంటిదని ఎవరూ అనుకోలేదు.

అదేరోజు రాత్రికి, లోకమంతా గుట్టుపెట్టి నిదురిస్తున్నప్పుడు, రోగిలో దగ్గు తిరిగివిజృంభించింది. శ్వాసపీల్చుకోవడానికై నా తెరిపిలేకండా పది పదిపాను నిమిషాలు నిలిచిందది. లక్ష్మి ఉలికిపడిలేచి నీళ్లు పట్టుకొచ్చింది. రెండు గుటకలు మ్రింగిన తరువాత రోగికి శ్వాస యథాలాపంగా మారింది. కాని ఆమె రెండేళ్ళ నించి ఎంత బలహీనత పొందిందో, అంతకంటే రెట్టింపు బలహీనత ఈ పదిపాను నిమిషాలలో పొందింది. ప్రక్కనవున్న కూతురుతో "లక్ష్మీ, నాకు జబ్బుకుదిరింది. ఇక నాకేమీ భయంలేదు. నీ పెళ్లి చూస్తానో లేదో అనుకున్నాను. భగవంతుడు నీ పెళ్లి చూడాలనే నా కోరిక నెరవేర్చడానికే నన్నింకా బ్రతికేట్టుచేశాడు. మనం ఇంటికి పోదాం. నీ పెళ్లి తప్పకండా జరుగుతుంది. ఆ సమయంలో నేను సత్యనారాయణ వ్రతం చేస్తాను:"—ఇలా అంటూవుండగానే ఆమెకు వెక్కిళ్లు ప్రారంభమైయ్యె. ఆమె కళ్ళముందు మసక చీకటి క్రమ్ముకుంది. నెమ్మదిగా లక్ష్మిని దగ్గరికి తీసుకుని తల నిమిరసాగింది.

ఇదంతా చూసిన లక్ష్మికి భయంతో ఒళ్ళంతా కంపరం ప్రారంభమైంది. దుఃఖం చేత, తల్లితో మూట్లాడుదామంటే పెదవులు వణకినయి, ఒక కేక పెట్టి బాళ్ళరు దగ్గరికి వరువెత్తింది.

డాక్టరు వచ్చాడు. వృద్ధురాలిశరీరాన్ని పరీక్షించి తల అడ్డంగాఊపాడు. లక్ష్మి గొంతు చించుకుని గోడుగోడున ఏడ్చింది.

వార్త అందగానే వెంకటగిరి, శేఖరం, చంద్రం ఇత్యాదులు పుట్టెడు దుఃఖంతో వచ్చి మృత దేహాన్ని ఊరికి తీసికెళ్ళి దహనక్రియలు జరిపారు.

లక్ష్మికి నొనరోగం పట్టుకుంది. ఎవరితోనూ సరిగా మాట్లాడదు. తల్లి మరణానికి, కుటుంబంలోని దివదిన గంఢాలకూ మూలకారణం తనే ననే నిర్ణయానికి వచ్చింది.

* * * *

ఇంటికి పెద్దాడదిక్కు—లక్ష్మితల్లి—గలించి సంవత్సరానికి సమీపిస్తుంది. తమకున్న దుఃఖాన్ని ఒక మూలకు పెట్టి లక్ష్మి వివాహ ప్రయత్నాల్లో చిక్కుకుని తన్నుకో మొనలెట్టారు తండ్రి, అన్నా.

జీవితంలో ఎన్నోనాల్కుగా ఆవరించిన భీకర వైశ్వఖ్యాన్ని భంగపరుస్తూ ఒకనాడు లక్ష్మి, “నాన్నా, ఒకమాట” అంది.

“ఏమిటి, తల్లీ!”— అన్నాడు వెంకటగిరి ఆప్యాయంగా కుమార్తెను దగ్గరికి తీసుకుని నుదుటిని ముద్దెత్తుకుంటూ.

“మన చేతుల్లో పుట్టిన ఏ అమ్మాయీ తన పెళ్ళిని గురించి తలిదండ్రులతో ప్రస్తావించదు. ఐనా, నాను ఆ పని తప్పడం లేదు. మీరేమీ అనుకోకుంటే...”

“చెప్పమ్మా, చెప్పు. ఏమిటిది?”— అతృతతో అన్నాడు.

“బస్తీలో ఉన్నప్పుడు అమ్మగారు నాకొక వరుణ్ణి నిశ్చయించిపోయింది. ఇన్నాళ్ళూ చెప్పలేక పోయాను. అమ్మ పుట్టింటికిపోయే దారిలో ‘కుమ్మరివల్లె’ అని ఒకఊరుంది. ఆ ఊర్లో కృష్ణవేణి అనే పేరుగల ఒకామె అమ్మకు స్నేహితురాలు. వరకట్నం ఏమీ అక్కర్లేకుండా నన్ను కోడలుగా చేసుకుంటానందిట. నేను కూడా ఆమెను చూశాను. ఆమె కొడుకునీ చూశాను. మీ కిష్టమేతే...”

వెంకటగిరి ఊహలు వరువెత్తినంత మేరలో అలాంటి పేరూ, అంతటి ఉదార బుద్ధి కల స్త్రీ ఎవరూ కన్పడలేదు తన భార్య మిత్రురాండ్రలో. అసలు ఆమె వయస్యల సంగతి తనకంతగా తెలీదు. ఎందరో స్నేహితురాండ్రనిగురించి తిప్పుడప్పుడుచెప్పింది. ఐనా వారిపేర్లు అతనికి జ్ఞాపకంలేవు. ఏమో! కృష్ణవేణి ఉండొచ్చు ననుకున్నాడు. “కాని లక్ష్మి, నీకు తెలుసుగా; అంత దగ్గరి సంబంధం— మీ మేనమామ కొడుకు గోపాలం— ఏవో కొన్ని వెండితునకళ

కొఱకు అమ్ముచుపోయిన సంగతి. మరి, ఈ స్నేహ బాంధవ్యాలు ఎలా నమ్మాలి? రక్త బాంధవ్యాలే తెగిపోయినప్పుడు" — అన్నాడు.

"కారు నాన్నగారూ, నాకు పూర్తిగా నమ్మకముంది; వాళ్ళు ఒప్పు కుంటారు" అని లక్ష్మి దృఢంగా పలికే సరికి వెంకటగిరి "సరేనమ్మా! మీ అమ్మ అభిప్రాయం అదే అయితే తప్పకుండా ఒకసారి వెళ్ళి కనుక్కువద్దాం. ఇంత వరకు కావలసిన్నీ విఫల యత్నాలు జరిగినయి. అందులో ఇదీ ఒకటి" అనక రప్పలేడు.

* * *

సంబంధం చూసి రావడానికి వెంకటగిరి ప్రయాణమయ్యేసరికి లక్ష్మి కూడా మంచి చీరా, రవికా ధరించి సిగ్గుమయింది. వెంకటగిరి కూతురు వేషం చూసి, "నువ్వెక్కడిమ్మా?" — అన్నాడు.

"నేనూ వస్తాను నాన్నా," — అంది లక్ష్మి.

"ఇదేమిటమ్మా విడ్డూరిం? మన సమాజంలో ఇలా ఎప్పుడేనా జరిగిందా?" — వరుణ్ణి చూట్టానికి వధువు స్వయంగా వెళ్ళడం హైందవ ఆచారానికి కేవలం వ్యతిరేకం అని అతని అభిప్రాయం.

"మన సమాజంలో వరకుల్లాం లేకంబా ఎక్కడేనా వెళ్ళి అంటూ జరుగుతుందా?" — లక్ష్మి ఈ మాట అనడంతోనే వెంకటగిరి నోరు కట్టుబడి పోయింది. అతని కాయర్యం వేసింది. తన కూతురు ఇంత పెద్దమాట ఎలా అనగలిగిందా అని. లక్ష్మి మళ్ళీ అంది: "మీరు ఇతర మేమీ భావించకండి నాన్నా. వెళ్ళిచూపులకి వెళ్ళనప్పుడు నన్ను కూడా పొవ్వండి అమ్మ. నన్ను చూస్తే కృష్ణ వేడికి అమితప్రేమ. అంచేత ఆమె నన్ను తిరస్కరించదు."

తండ్రి అంగీకరించాడు. లక్ష్మి తన ముగ్గురు చెల్లెండ్రను కౌగలించుకుని లోలోనే బావురుమంది. కళ్ళలోంచి నీటిని జారకండా ఆపలేకపోయింది. "కుభకార్యార్థం వెళ్లేప్పుడు కన్నీళ్ళేమిటమ్మా?" అని మందలించాడు శేఖరం. అన్నగారి పాదధూళి తీసుకుని తండ్రిని వెంబడించింది లక్ష్మి.

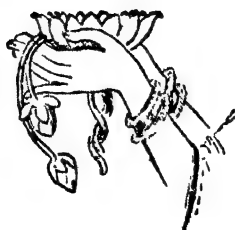
బస్సుమీద రైల్వేస్టేషనుదాకా వెళ్ళారు తండ్రికూతుళ్ళు. లక్ష్మి చెప్పిన ఊరికి వెళ్ళాలంటే రైలుమీద ప్రయాణంచెయ్యాలి ఒక పాతికమైళ్లు. పదకొండు గంటలవేళకు రైలు స్లాటుఫారం మీదకు వచ్చింది. జననమ్మర్థం అధికంగా ఉండడంవల్ల తండ్రి కూతుళ్ళు ఇద్దరూ ఒకే కంపార్టుమెంటులో కూర్చున్నారు.

రైలు కదిలింది. తన కూతురికి సంబంధం స్థిరపడుతుందనే ఆశ తండ్రి లోనూ, తల్లి మరణావస్థలో పలికిన ఏవో అర్థరహితమైనమాటలవల్ల తాను నిర్ణయించుకున్న వరుణ్ణి స్వీకరించి కుటుంబం నెత్తిమీదినించి దిగిపోతాను గదా అనే సంతోషం కూతురులోనూ రైలు వేగంకంటే అధికంగా పరవళ్ళు త్రొక్కుచున్నాయి.

కృష్ణానది మీదుగా వేసిన బాడబైన వంతెనను సమీపించింది రైలు. తండ్రి దగ్గర కూర్చున్న లక్ష్మి లేచి, మెల్లిగా కంపార్టుమెంటు ద్వారం ద్వారా నడిచింది. తండ్రి 'ఎక్కడికమ్మా?' అని ప్రశ్నిస్తే టంటికని చేత్తో సంజ్ఞ చేసింది. క్రిక్కిరిసి నిలబడివున్న జనాన్ని చూసింది ద్వారాన్ని సమీపించి నడికేసి అదోమాదిరిగా చూస్తూ నిలుచుంది. పార్కును నడిలో చేరిన ధ్వని సంగీతంలా అహ్వనిస్తోంది. ఆమెలో ఏదో ఆనందం ఉప్పొంగింది. 'పాపం, మరణం'గాని ఆమె కళ్ళమాత్రం చింతనిప్పులయిపోయే. రైలు మధ్యవంతెన మీద జవాబుచూచి, కృష్ణా తరంగిణి లోంచి ఉత్పన్నమైన సంగీతానికి లయ కలుపుచూపుంది. అప్పుడే సమాజంలో తనకు చుట్టూరా తగులొన్న బంధనాల్ని త్రెంచుచూ ఒక్కసారిగా కృష్ణవేణి లోకి దూకింది లక్ష్మి. సమాజం చెంపవైపు ఒక పెట్టు పెట్టికట్టుగా సంతోషించి దామ. తండ్రి నెత్తిపై ని బరువు నొంగిపోతుంది గదా అని స్థిమిత పడిందామె మనస్సు.

కృష్ణవేణి తరంగిణి లక్ష్మిని కాగలిగిచుకుని తన తరయుడు మృత్యువుతో లక్ష్మిని జతపరచింది. నిజంగానే కృష్ణవేణి దయామయి !

(నా మిత్రుడు 'నిసార్ మహ్మద్' సూచనకు రూపకల్పన)

కవిత :

ఆషాఢస్య ప్రథమ దివసే....

— శ్రీ వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

కాళిదాసు, కావ్య కళా
ఖండమున పండించిన
ఆషాఢ ప్రథమ దివస
మవతరించె కవితవోరె

నీలివన్నె తోడ దిగం
తాలఁ ముసీరిన మొయిళ్లు
గగనలక్ష్మి కను గొనలఁ
కాటుక రేకలు దిద్దెను

చిత్రవర్ణ యుతమౌ పిం
చెము విప్పిన నెఱులిరేడు
నృత్యముతో ప్రియురాలికి
నీరాజన మాచరించె

వహ్న ప్రేమాలింగన
హృత్తమై నవమాలిక
చిగురు పెదవిపై మొగ్గల
నగవుమొలక లొలకబోనె

గ్రీష్మారుణ చరణాహతి
ఫేలనమున మూగవడిన
కన్నెవాగుగొంతు పైడి
కిన్నెరయై రవళించెను

రసరసార్ద్రమానసమై
వసుధాజనసీమతల్లి
ప్రకృతి కూన్య పాత్రికరో
పచ్చలబిచ్చము వెట్టెను

చీకటిరేకులు విరిసిన
ఆకాశపు టంగణమున
వెలుగు బావుటారెత్తుక
విహరించెను శంపాలత

పొలముల భాగ్యము దిద్దే
హలరేఖలు సంతరించు
రైతుకనులలో ఆశా
జ్యోతులు మిలమిలాడెను

తలిరుటాకుపై నిలిచిన
తొలివర్షపు సీటికణము
కవి ఊహతోరణమున
నవమూక్తికమై వెలసెను

ఆపాద ప్రథమ దివస
మవతరించె కవితావోతె.

ఏకాంక నాటక :

జ్యోత్స్నా పరిధి

— శ్రీ 'సుప్రసన్న'

.... పాత్రలు

రురుడు - ప్రమద్వర - జ్యోత్స్నామూర్తి

.... కాలము

శరత్కాల మందలి రెండు రాత్రులు

(తెలలో)

ఆ పరుగిడు గాలి పిల్లలానందము పొంగ జేసె
 ఈ వెన్నెల ముసుగులలో ఏడాపమొ పులకరించె
 గిరిగింతలు ఎడవలోన నవరాగము పలికించెను
 గలివాట పాటలు విని వేల హాసములు విచ్చెను
 కమ్మపాట విన్న మనసుగా వెన్నెల తళతళమని
 చెమ్మిలిన గొంతుకలా చిరుగాలులు గలగలమని

(పాట సాగుతూవుండగా రురుడు ప్రవేశిస్తాడు)

రురుడు : ప్రమా....ప్రమా ! (వెనుకరూంటాడు.)

ప్రమద్వర : (ప్రవేశిస్తూ) ఏమయ్యా! రురుమహారాజా! ఏం మువిగిపోయిందని అలా అరుస్తున్నావు.

రురుడు : మా అమ్మా, నాన్నా వచ్చారు. నా చదువయి పోయిందిగా; నేను రేపో, ఎల్లండో వెళ్ళిపోతాను.

ప్రమద్వర : ఓహో! అలాగా! ప్రమతి మహాముసురు మన ఆశ్రమానికి విచ్చేసి నారన్నమాట. అయినా నీవు పో యేంచేస్తావు. ఇక్కడే ఉండరాదా? సరదాగా కాలం వెళ్ళిపోతుంది.

రురుడు : అది విజమే, కాని నేను మళ్ళాపోయి, నేను చదువుకోవాలేమో!

ప్రమద్వర : ఇంకా ఏం చదువుతావ్. వ్యాకరణం, తర్కం పూర్తి అయిందిగా; వేదాలూ, ఉపనిషత్తులూ వల్లించావుకాదా? ఇంకేముంది.

రురుడు : ఇంకా ఏదో ఉంది. అది నీలో నాలో ఉంది. మనిద్దరమే కాక సర్వ ప్రపంచంలోనూ ఉంది. మొన్న మహర్షులు స్థూలకేళులు ఏదో చెబుతూ దాన్నిగూర్చి వేదాంతశాస్త్రం చదవాలన్నారు. దాన్ని చదువుతాను.

ప్రమద్వర : అవును, కాబోయి. కాని నీవు పోతే నాకు సరదా ఎలా?

రురుడు : ఎలాగేమిటి : ఎవరో విశ్వావసుడూ మేనకా కనికరం లేకుండా పసి బిడ్డను వదిలిపోతే పసిబిడ్డ ఏడుపు తన కారుణ్యాన్ని మేలు కొల్పితే హృదయంకరిగి నిన్నుతెచ్చి ఈ గురుకులం ప్రత్యేకంగా శ్రద్ధవహించి నిన్ను పెంచిన స్థూలకేశులవా రుండనే ఉన్నారు. లేక ఇవాళ పదహారేళ్ళ దానివి ఎలా అయినావు.

ప్రమద్వర : ఆ మహాకవిజ్ఞానిది పేరు చెప్పితేనే గాలిలో మెత్తదనాలు, సూర్యుని కిరణాలలో చల్లదనాలు, ఆకాశంలో క్షీర సాగరాలు విరుస్తవి. కాని రురూ : నిజంగా చెబుతాను. నీవు వచ్చేవరకూ నేను పుట్టలే దేమో ననిపిస్తుంది. ఈ ఆరేళ్ళలోనూ నీ పవిత్ర సాన్నిహిత్యంలో నేను నేనుగా మలచబడ్డా నేమో : నీవు పోతే మళ్ళా నాలోని ప్రమద్వరాత్వంపోయి సామాన్యత్వం వస్తుందేమో నని భయం.

రురుడు : నీవు సామాన్య వెలా అవుతావు. నా తల్లి మృతాచి ఎట్లాఉంటుందో నాకు తెలియకాని నిన్నుచూచినప్పుడేమి నాకు మనసులో, బుద్ధిలో, ఆత్మలోఉంది. నీవే నిజాని కీ ఆరేళ్ళలో నాకు గురుత్వం వహించావు. నీలో నాతల్లిని తలచినప్పటికంటె చిలక్షణమూర్తిని నేను దర్శిస్తుంటాను. అది నా జీవితం నిండా నిరంతరం మార్గచర్యం అవుతుందనుకుంటా.

ప్రమద్వర : నీవుమాత్రం వెళ్ళిపోతున్నావు. నీకు చీమకుట్టినట్టుగాకూడలేదు. నన్ను మాత్రం మోడునుగాచేసి, నీవు పాటలు రచించి ఎవరితో పాడించి, విని ఆనందిస్తావో : ఎవరు పాడుతూండగా వారిగొంతుకల్లో గాంధర్వవేదం నజీ వంగా ఉందని ఆనందిస్తావో :

రురుడు : ప్రమా : నాకు దాదాగానే వుంది. ఆ విషయం నీతో మాట్లాడుతూవుంటే తెలిసింది. ఇవాళ ఎంతగా వెన్నెలకాసింది. ఈ శరత్కాల నిశీఘంలో మనం ఇదివరలో ఎన్నిపాటలు పాడినామో : ఎన్ని నవరాగాలను మన గొంతు కల్లో మధురీమాపూర్ణముల చేసినామో : ఎన్ని అపూర్వనాదములు హృదయ వేణువులచే మ్రోయించినామో :

ప్రమద్వర : నీవు తేనెల్లాంటి పాటలను రచిస్తూవుంటే నేను వెన్నెల్లో వెన్నెల్లాగా రాగాలని ముదస్తూ, పాడుతూవుంటే, ఎన్నిసార్లు ఆనందివతలు తాండ నింపలేదు : ఎన్ని సౌందర్యలహరులలో మనము ఓలలాడలేదు :

రురుడు : నాకు ఇప్పుడోపాట గొంతుకలోనుండి వెలువడుతోంది.

ఒక్క శరద్రాత్రి నాకు

ఒక్క శరద్రాత్రి చాచ

ఆ రాతిరి అంచరెక్కలా రోదసినిండా

జారిపోవు మేలిముసుగు లా రమ్యత పండా

అంటించిన కర్పూరంలాంటి జోత్స్నికా కీలలు

వానక సజ్జిక కన్నుల లాసహాసనీరధాలు

ఆప్పరోంగనల నేత్రాల్లా మెరిసే తారావళి

కిన్నరాంగనల చక్కిరిగిలిలా విరిసే లేచలి

ఆమలజ్యోత్స్నాద్ధితరగలా నవ్వి న కైరవమ్ము

ఆమ్మ తాల్చు వెన్నెలగనిలా మత్రియదర్శనమ్ము

ఒక్క శరద్రాత్రి నాకు

ఒక్క శరద్రాత్రి చాచ.

ప్రమద్యర : ఒక్కరాత్రి చాలా ?

రురుడు : ఏమో ?

(తెరపడుతుంది.)

రురుడు : అహా ! ఏమి ప్రమద్యర సౌందర్యము. వెన్నెలలో వెలుగుండేవిలా వెలిగి పోయేదేవి. ఈ వెన్నెలలో వెన్నెలఅయి ఆమెకన్నా లేనట్లుగా భావిస్తున్నదా; ఆమృతోద్భవమైన మాయమ్మ పృథాచికన్న ఆమె సౌందర్యవతి. రేపే తనను నా కిచ్చి పెళ్ళిచేస్తా నన్నప్పుడు మహర్షి స్థూలకేశుల ప్రక్కనుండి లజ్జాహేలాభిరామ నా ప్రమద్యర కదలిక కదలిక మళ్ళీ ఈ తెలిమబ్బులు వెన్నెలలో కలవడంవల్ల గుర్తుకొస్తున్నది.

ఆమె ముంగురుల కదలికలో, మూగచూపుల్లో స్నిగ్ధకవీలాంపై సిగ్గులు దొంతరలు దొంతరలుగా విచ్చుకొని నా హృదయంలో ఆటలాడినై. నా ఉత్తరీయాన్ని రేపు ఆమె కొంగుతో కలిపేసినప్పుడు ఇద్దరమూ అరుంధతీ వళిస్తుండు దర్శించేప్పుడు ఆమె శరీరం ఎలా పులకరిస్తుందో ? నా హృదయం ఎలా ఆనందంలో మునకలు వేస్తుందో ? నా ప్రమద్యర రేపు నా ప్రమద అవుతుంది. నా ప్రమద మేనకాదేవి అవత్యము. కాని ఆమె

అపొంగల్లో సహస్రావధులు జన్మిస్తారు. గంధర్వరాజు విశ్వావసుని దుహిత ప్రమద్వరకంఠంలో కచ్చపీఠిక కలనాదం చేస్తుంది.

(దూరంగా) ఈ మధుయామిని సౌందర్యముల

నీ వెన్నెల రేడెంత నిలుపునో ?

ఈ సుమలతికల సౌకుమార్యముల

నీ తరుణాహుల లెట్లు తాల్చునో ?

(పాట విని) అహో ! నా ప్రమద్వరగానం. ఈ గానంలో, ఈ విశాలాకాశంలో నా పాటలు స్ఫురములాతున్నవి. ఈ నాదమయలోకంలో నా పాటలు చిరము లవుతున్నవి. అయి ఇతే వస్తున్నది.

ప్రమద్వర : (ప్రవేశించి)

ఏల ఈ సుమపరిమళముల

నీ మధురభావోల్బణములు

ఏల భావావిష్కృతులలో

నీరసాభిముఖప్రసృత్తులు

ఏలకో కనపడికలలో

నీ మహానందాప్రభావము.

రురుడు : అహో ! ఆలస్యంగా వచ్చినా ఈ వెన్నెల పులకరించే అమృతంలాంటి పాటపాడినావు. ఈ వెన్నెలలో నీవు గానమృతాన్ని పంచిపెట్టే మోహినీ దేవిలా ఉన్నావు. ఈ పూవులు, వాసనలు, గాలులు, తరువులు, నరస్సులు, కలువలు నీ వల్ల దివ్యత్వాన్ని పొందినవి. ఎన్ని శరత్తులలా నీ పాటలతో దొర్లిపోయినవి. ప్రమా : ఏమంటావు.

ప్రమద్వర : అద్దా ! నీవు కవి ప్రభువువు.

రురుడు : నే నేమిచేసినాను. నేను అనుభవముచే తెలిసికొన్న విషయమును బట్టి బయలు చేసినాను.

ప్రమద్వర : అందుకే కవితా ప్రభుత్వము.

రురుడు : ఈ మధుర భావోల్బణమున కాలంబనమయిన నీదికదా ప్రభుక.

ప్రమద్వర : కవిక ఆలంబనమందుకాదు; అనుభూతియందు ఉండుట.

రురుడు : ఏమో ప్రమా : విన్నుగూర్చి ఊహించుటచేతనే ఈ వెన్నెల లింత ప్రకాశమానములయినవేమో. ఈ జగత్తు జ్యోత్స్నా స్నాతయై చిలుకబడే కవ్వంలా ఉంది. దీనిలో నీవు వెన్నెలలా విహరిస్తున్నావు.

ప్రమద్వర : ప్రభూ ! నీ భావన ముందు నే నెక్కడ ? ఈ సాధారణస్థిని అమృత మయంగా చేసింది నీవుకదా ! మన జీవితం రేపు ముడిపడుతోంది. మన దాంపత్యం జగదావర్ణం అవుతుంది.

రురుడు : నా ఆనందాన్ని ఏమని చెప్పాలి ? అవధులు లేనిదే ఆత్మైకవేద్యమైనదీ, పురాననుభూతమయినదీను. సరే ఒక పాట పాడు.

ప్రమద్వర : నిన్ను చూస్తున్నంతసేపూ నా కేవో పాట పాడా లనిపిస్తుంది. నాలో ఏవో అవ్యక్తస్వరాలు సంపదించేస్తూనే ఉంటవి ఇలాంటి ఏ మధుర జ్యోత్స్న లోనోగని వాటికి శబ్దత్వం సిద్ధించదు. కాని ఏపాట పాడినా ఇంకా ఆ స్వరాలు పూర్తిగా శబ్దత్వాన్ని పొందిలేదేమోనన్న ఊహ. ఐనా స్మృత మయినప్పు డా పాట ఆ సమయంలోని అనుభూతిని కలిగిస్తుంది.

నీ కన్నులు పాలనంద్రములు, నీ కన్నులు చాలచంద్రములు
నా కన్నులు యమునా జలములు, నా కన్నులు కైరవ దళములు
నీ చూపులు హిమ శిఖరములు, నీ చూపులు వలాహకములు
నా చూపులు వెన్నెల వెల్లులు, నా చూపులు శంపావల్లులు.

రురుడు : ప్రమా ! చూడు, నీపాట వింటూ ఆ పాము ఎలా పడగనిప్పి నాట్యమాడు తుందో (అంటూండగా ప్రమద్వర పాట అవడంలో, పాము ఆమెను కాపే స్తుంది అవి “పాము, పాము” అంటూ పడిపోతుంది.)

రురుడు : (ఆశ్చర్యంతో) ప్రమా ! ఏమయింది, పాముకుట్టిందా ? పాటపాడుతూన్న నీకు పాము కుట్టిందా ?

ప్రమద్వర : రురూ ! అయ్యో.... విషం శరీరం అంతా ఎక్కుతోందే.... అమ్మా ! అలా ఏమిస్తున్నాడేం (చేతుల్లో కన్నీళ్ళు తుడిచి) బాగుగున్నాను. రురూ ! పోయి నాన్నగారితో చెప్పు.

రురుడు : ప్రమద్వరా ! బాధపడే నిన్ను వదలి ఎలా పోవడం, చెప్పు.

ప్రమద్వర : నే నేమయితాను. కొందరగా వెళ్ళిరా.... ఆ.... ఈ (బాధపడుతుంటే బురుడు పోబోతాడు) ఇదిగో, రురూ ! (బురుడు తిరిగివస్తాడు) నన్ను మరచి పోకు. వెళ్తున్నా (అని చనిపోతుంది).

రురుడు : ప్రమా ! ప్రమద్వరా ! మరణించావా ? నీవు. విజంగా కళ్ళుమూసు కున్నావా ? పలకవేం ప్రమా !.... నా మాటలు వినిపించడంలేదా ? లేదా నాపే అలిగినావా ?

నీవు నిజంగా మరణించినావు. కాని ఇదిచూచికూడా నా ప్రాణాలు నిలచే ఉన్నవి. రేపటినుండి ఎవతె నా రొమ్ముమీద నిద్రిస్తుం దనుకున్నానో, ఏ పూవు వాసనలు నా ఆత్మను సురభిళంచేస్తాయని తలచినానో, ఏ చంద్రరేఖ వెన్నెలలు నా చంద్రకాంత శైలాన్ని శిల్పమందిరంగా తీరుస్తాయను కున్నానో, ఆమె నిజంగా ఇప్పుడు లేదు.

ఇప్పు డిక్కడ ఉన్నది ఆమె శరీరం. గడియకుపూర్వం ఈ గొంతు లోని రాగాలు లోదసిని పులకింపజేసినయ్. ఈ చేతుల మృదుదాలనాన్ని లతలు కదలికలని దిద్దుకొన్నయ్. ఈ చేలించలం కదలికల్లోంచి వెన్నెల విరియడం నేర్చుకుంది. ఈమె నాకు లేకుండా ఈ భుజంగ మిప్పుడు నా కన్యాయం చేసింది.

ఎవడు వీడు ? నా ఆశాపతాకమును త్రెంచినాడు. నా జీవనరథమును విరిచినాడు. నా మన స్ఫూర్తిని యాల్చినాడు. నాలోనుండి నన్నే పేరుచేసి నాడు. ఎవడు వీడు ?

నాకు వెన్నెలలు కనిపించడంలేదు. చంద్రుడు కనిపించడంలేదు. నక్షత్రాలు కనిపించడంలేదు. నా కేమీ వినిపించడంలేదు. నాకు వాసనలు రావడంలేదు. నాకు గాలి తగలడంలేదు, వెలుగు తోచడంలేదు. ఆ ప్రియు రాలే కనిపిస్తున్నది. నా రాజ్యమునకు అధినేత్రి ఆమె గానం వినిపిస్తున్నది.

నేనింకా బ్రతికేకన్నాను. నా ప్రియురాలు ఏయే పుణ్యలోకాలకు పోయిందో ? నా కామెతో సాహచర్యం చేసే భాగ్యం ఎలాఉంటుంది ? నేనెక్కడ ? సంగీత సౌందర్య సరస్వతి మత్ ప్రమద్యుర ఎక్కడ ? ఆమె రస స్వరూపము. ఆమె కారాధన చేసేభాగ్యం సామాన్యులకు లభిస్తుందా ?

ఓహో ! ధర్మరాజా ! దేవకలారా ! మీరల్లే దాని ప్రాణములను తీసుకు పోయినా నేను ప్రమద్యురను విడిచిపెట్టను. ఇలాగే కల్పాంతండాకా ఆమె తోనే ఉంటాను. ఇలాగే ఆమె శరీరాన్నిచూస్తూ, ఆ స్మృతులను మననం చేసుకుంటూ, ఆ సంగీతాన్ని ఆలపించుకుంటూ, ఆమెను ఆరాధిస్తాను.

నా కెందుకీ ప్రాణవిపాస ? నేనూ వస్తాను స్రమా ! నీతో నేనూ తప్పక వస్తాను. ఇప్పుడే వస్తున్నా.

వీ దెవడు ? నాగరూపంలోవచ్చి నా సతి ప్రాణాలను కబళించినాడు. నా ధర్మపత్ని రక్తంలో విషంక్రక్తి ప్రాణాలు లాగినాడు. ఈ విషాన్ని నిర్ణించి పోయిన ప్రాణాన్ని తెచ్చేవాళ్ళు లేరా. ఓహో ! దివ్యులారా ! నా కోరిక తీర్చు

లేరా : మీకు నూరు యజ్ఞములుచేసి సంతృప్తులను చేస్తాను. ఓ ఉషోదేవీ : నిన్ను అధ్యయనంచేక తృప్తను చేస్తాను. ఓ మేఘవాహనుడా : నీ కొరకై మూడులోకాల్ని జయించి నీకు కట్టబెడతా. త్రికాల ధర్మసూక్ష్మ రహస్య వేత్తృతాను లయిన మహర్షులారా : నా ప్రమద్వరను రక్షించండి. మీకు నా అధ్యయన తపఃఫలాలని ఛారపోస్తాను. ఎవరయినను నా ఆర్తిని రక్షించ గలవా రున్నట్లయితే వాళ్ళ కేచి కావాలంటే అది ఇస్తాను.

అవ్వరు వినేవాళ్ళే లేరా : అవును. ఎవరి కీగోడవ : నా తల్లి అమ్మ తములోనుండి పుట్టినది. తల్లి : పుత్రాచీ! నీకుకూడా దయలేదా : అమ్మా నీ కడుపు ఎలా దుఃఖిస్తున్నాదో : నీవుకూడా గమనించవా :

నేను యిలా దుఃఖిస్తువుంటే ఎవరూ వినేట్టులేదే : నేను నా ప్రమ శరీరాన్ని ధరించి భూలోకమంతా విక్రమిస్తాను. నా మహాశృక్తిచేత కవి పించిన ప్రాణినల్లా సంహరిస్తాను. ప్రళయకాలంలోవలె తుడుకా పీనుగల పెంట మీద నా భార్య, నా ప్రాణదీపిక, నా కన్నులవెలుగు, ప్రమద్వర శరీరం మీద ప్రళయతాండవం చేస్తాను. ఎవ రాపుతారు ?

(ఇంతలో ఒక జ్యోత్స్నామూర్తి ఆకాశంనుండి అవతరిస్తుంది.)

ఓహో : ఎవ రీ తేజస్సు. అమృతం అవతరిస్తున్నట్టు తోస్తుందే! దేవీ ! ఎవరవు నీవు? నా ప్రమకు ప్రాణదానం చేయడానికే వచ్చావా! నీ పాదాల దగ్గర జన్మజన్మలు దాస్యం చేస్తాను.

జ్యోత్స్నామూర్తి : యువీ! నీవుకూడా ఇలామూట్లాడితే నే నేంచెప్పను? జ్ఞానధను లయిన పితరుల తేజస్సు దాల్చి, కర్మ పూర్తిచేసుకొని మరిణించిన ప్రమద్వర కోసం నీ విలా దుఃఖిస్తే, ఎలాచెప్పు ?

దురుడు : అంటే :...నా ప్రమద్వర నాకు లభింపదా : ఐతే నీ వెందుకు వచ్చినట్టు? కాకుంటే నీవే మోసంచేసి అతివిశ్వసించర్యమూర్తి. నా ప్రేయసిని అపహరించినావా? చెప్పు : లేకుంటే నిమిషంలో భస్మం బొతావు.

జ్యోత్స్నామూర్తి : తపోదనా! అంత ఆగ్రహ మెందుకు? ఈ శరీరములు కావ్యత ములా : జీవి కర్మానుభవం తీరిన తరువాత ఎక్కడికో పోతుంది. నీవామె శరీరమును ప్రేమించినావుకదా. అమె దాన్ని వదలింది. ఇప్పు దాశరీరంతో నీ కేమిటి :

దురుడు : ఏమంటావు? ఇంతకాలంనుండి నే నామె శరీరాన్నే ప్రేమించానా : కాదు, కాదు. అమె కన్నులను, కన్నులలోనుండి తొంగిదూచే మనస్సును,

మనస్సులో నదించే స్వరాలను, స్వరాల్లో పొంగే అమృతాన్ని, అమృతమయ మయన సత్యాన్ని, సౌందర్యాన్ని.

జ్యోత్సాన్నిమూర్తి : నీ కింకా ఆయుష్యం ఉండనే ఉందికదా ?

రురుడు : నా కీ ఆయుష్యంతో సంబంధంలేదు. నేను నా ప్రమతోనే వెళతాను. లేదా ఆయుష్యాన్ని ఇస్తాను ప్రమతే, ఆమె మళ్ళా జీవించేట్టయితే.

జ్యోత్సాన్నిమూర్తి : ఐతే అలాచేయి. నీ ఆయుష్యంలో అర్ధభాగం ఇచ్చేట్టయితే ప్రమద్వర జీవిస్తుంది.

రురుడు : ఔను, అలానేచేయి. నీ ఆపారకృపకు జన్మజన్మాల్లా కృతజ్ఞుణ్ణి. ఆ పోతున్నావా ?

(జ్యోత్సాన్నిమూర్తి క్రమంగా ఆకాశంలోకిపోయి మాయమవుతుంది)

(ప్రమద్వరలేచి అటూ ఇటూ చూస్తూ)

ప్రమద్వర : రురు ! ఏమిటలా ఆకాశంవేపు చూస్తున్నావు ?

రురుడు : అహో ! లేనావా ? నిజంగా ఈ వెన్నెలరాణి ఎంతకరుణామూర్తి ! ఎవరో నా మొఱి విని వచ్చింది. తన్ను గురించైనా చెప్పలేదు.

ప్రమద్వర : ఏమి స్వప్నమీ అలా మాట్లాడుతున్నారు. నీతో నేను పాటపాడుతూండ గానే ఎవరో నన్ను లాక్కుపోయి ఎన్నో అందమయిన లోకాల్లో త్రిప్పారు. కాని నీవు ఎందుకో ఏడుస్తూ వున్నావు. నేను పరుగెత్తుకువచ్చాను. మా అమ్మకూడా కనిపించింది.

రురుడు : అదే నేను ఏదానా ? ఏదో నీ పాటనుగూర్చి ఆలోచిస్తున్నా.

ప్రమద్వర : ఆపాట పూర్తిగా పాచొచ్చా.

నీ కన్నులు పాల సంద్రములు, నీ కన్నులు బాల చంద్రములు
నా కన్నులు యమునా జలములు, నా కన్నులు కైరవదళములు
నీ చూపులు హిమశిఖరమ్ములు, నీ చూపులు వలాహకమ్ములు
నా చూపులు వెన్నెల వెల్లులు, నా చూపులు చంపావల్లులు
నీ నవ్వులు సోమరసమ్ములు, నీ నవ్వులు శ్రీమధురమ్ములు
నా నవ్వులు రసితాధరములు, నా నవ్వులు పాంచజన్యములు
నీ వెన్నెరు టువనధనుర్గుణ, మీ వెన్నెరు మదనస్వామిని
నే నెవతెను తద్గుణగతిని, నే నెవతెను జ్యోత్సాన్ని పరిధిని.

[పాట పూర్తి అవుతుండగానే తర వదుతుంది]

కవిత :

స్వేచ్ఛ

శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి

వర్షించు అశ్రువులు

కూడ జీవానములు :

లేకున్న యీ కక్ష

లందు మొలవదు స్వేచ్ఛ :

ఊర్ధ్వముఖమై హృదయ

నాళములలో వుదయ

చైత్రమై చిత్రమౌ

ఫలితములు చేకూరు :

శాసించు చీలికలు,

ఈసులను కీరికలు :

లేకున్న యీ కక్ష

లందు పుట్టదు స్వేచ్ఛ :

అశ్రువులు ఆనములు

రంగరిన నీరములు

మనుషులను నులివేరు

రంద్రములలో చేరు.

అరుకు మానుల మనసు,

నేస్త్రమే మన దినుసు,

లేకున్న యీ కక్ష

లందు లేవదు స్వేచ్ఛ :

దివ్యసందేశమై

యాసుసాచిని కవీగి

సామ్యప్రకాశమై

కల్పవృక్షము స్వేచ్ఛ :

నిగ్గు పూవులు విరిసి

అగ్గిపూపలు తొడిగి

శాభోపశాఖలును

మాత్రోగ్గు బాకాలు :

వ్యాసము :

కవి - కల్పన

— శ్రీ వేదూరి ఆనందమూర్తి

“కవనీయం కావ్య” మ్మనినాడు లోచనకారుడు. కాని యా కావ్యము నల్లెడి కవి యెవరని ప్రశ్న. “కవి ర్మనీషీ పరిభూః స్వయంతూః” అని వైదిక మంత్రము చెప్పుచున్నది. ఋగ్వేద మంత్రములలోనే మరియొకచోట “కవిం కవీనామ్” అని కలదు. ఆ మంత్ర మిది:

గణానాం త్వా గణపతిం హవామహే

కవిం కవీనా ముపమశ్రవస్తమం

ఇత్యాది. అనగా వీని తాత్పర్యము కవి సాక్షాత్పరబ్రహ్మ మని అతడు స్పష్టికర్త. పరమేశ్వరుడు తన దివ్యశక్తిచేత జగత్తును సృష్టించినట్లే, కవిశ్వరుడు కూడ తన కవితాశక్తిచేత కావ్య ప్రపంచమును సృష్టించునన్నమాట. అంతేకాక యీతడు స్వర్గములోని దివ్యస్వరూపములను కూడ తన దివ్యకవితా శక్తిచేత కావ్య ప్రపంచమున వెల్లడింపగలడు. తత్కారణముననే “కవిః కవిత్వాది పిరూపం అస్మజత్” అన్నారు పెద్దలు. అట్లు దివ్యలోకములను సృష్టించగల కవి సృష్టికర్తయై, దీక్షబూని యా సృష్టి యజ్ఞమును సక్రిమముగా కొనసాగించుచు, నందు తాను గుర్తించిన సత్యమును, పరమార్థమును వెల్లడించుచు జగత్తునకు శ్రేయస్సును గూర్చుచుండును. కావున కవి శ్రష్ట.

కవి శ్రష్ట యనుటలోనే ద్రిష్టయని కూడ భావమంతర్భూతమై యున్నది. ప్రతిభా వంతుడైన యాతడు ప్రకృతిని సూక్ష్మముగ పరికింపఁ గలడు. ఉదాత్తముగ భావింపఁ గలడు. చమత్కారముగ వర్ణింపఁ గలడు. అతనికి దర్శన వర్ణనాత్మక శక్తు లపారముగ నుండును. కావుననే “లోకోత్తర వర్ణనా నిపుణః కవిః” అనినాడు మమ్మటుడు— ఈ లోకోత్తర వర్ణనా నిపుణత్వము ప్రతిభా లభ్యము ప్రతిభ దేవతానుగ్రహ సంపాద్యము. దేవతానుగ్రహము తపస్సంపాద్యము. తపస్సు ఋషికర్మ. కావుననే “నాన్యషిః కురుతే కావ్య” మ్మనినాడు పెద్దలు. దీనినిబట్టి కవి కావ్యమును చెప్పటకు బూర్వము ఋషి కావలె నన్న విషయము తెలియఁదగును.

ఇట్లు ఋషీశ్వరుడైన కవిశ్వరుడు చెప్పిన కావ్యమున ప్రదర్శిత మగునది ప్రధానముగా ప్రకృతియొక్క తత్వమే! కాని యందు ప్రతిబింబిత మగునది కవియొక్క యాత్మ. ఇట్లే కవ్యాత్మ ప్రకృతి తత్త్వముతో మేళనించి ప్రవ్యక్తిమగ్నరీతినే కేవలాభావన యనవచ్చును. ఈ భావమునే హెన్రీ రీడ్ అను పాశ్చాత్య విమర్శకుఁ డిట్లనెను: “As passing through a crystal beams of white-light are decomposed into colours of the rainbow, so also while traversing the soul of the poet colourless rays of truth are transformed into brightly tinted poetry.” కనుక “భావన” లేవిదే కవిక లేదనవచ్చును. అనఁగా సత్య విశ్లేషమునకు సరియయిన భావన యవసరమన్నమాట.

ఈ విషయమును కళాపూర్వోదయకాఢ్యుడు కళాప్రారంభమునందే సూచించినాడు. విమానముమీద ద్వారకానగరమున కేలేంచుచున్న నారద మణికంధరులు సమీపమందలి యుద్వానవనమున సుయ్యలలూగుచున్న వడకులను చూతురు. ఆ చందమును దర్శించిన కవికుమారుడు మణికంధరుఁ దీర్చినాడు:

“తమిఁబాఁదీగల దూఁగుటయ్యెలలఁ బంకాలాడుచుం దూఁగు నా
కొమరుం బ్రాయపు గల్చిగుల్చికలయంఘ్రుల్ చక్కఁగాఁ జాఁగి మిం
టి మొగింబై చనుదెంచు తీవి గనుఁగొంటే దివ్యమౌసీంద్ర నా
కమ్మగీనేత్రలమీదఁ గయ్యములకుం గల్పాఁచు లా గొప్పెరుకా”

అని: అచ్చరి ప్రకృతిలో జరుగుచున్న ఒకానొక చైతన్యమును గుర్తించి కవికుమారుడైన మణికంధరుఁడట్లూహించినాడు. అది చక్కని భావన. దానికి నారదుడు మెచ్చి యిట్లనినాడు:

“ఒకిరా: సత్కవివొడు నిక్కమ తగ న్నావించి నీవన్న యా
యెలప్రాయంపు మిటారికతైల బెడం గే నెందునుం గాన వా
రం దోలాచలనోచ్చలచ్చరణముల్ త్రైవిజ్వపట్టిల నా
దలఁ దన్నుం జనునట్లు మించె ననినం దప్పేమి యొప్పేయగుకా.”

ఈతఁడాచార్యుడు కావున శిష్యునికిన్న సత్తికిముగనే భావింపఁగల్గినాడు. కవిత్వమున నెంత భావన యున్న వంత గొప్ప: సామాన్యముగ కవి సృష్టిలోని చైతన్యమును గుర్తించి, దానిని చక్కఁగా భావించి, చమత్కారముగ వర్ణించుటకు యత్నించును. అదియే చక్కని కవిత్వముగ రూపొందుచుండును. కావున కవిత్వమున కాలంబనమగు పదార్థములు సృష్టిలో రెండవ వచ్చును. అందొకడు శ్రష్టయు, ద్రష్టయు నగు కవి. రెండవది: చైతన్యవంతమగు ప్రకృతి. కావుననే కావ్య స్వరూపము కూడ కవిని బట్టియు, ప్రకృతిని బట్టియు రెండు విధములుగ రూపొందుచుండు ననవచ్చును. ప్రకృతి నాలంబనముగ తీసికొని కన్యాశ్మయే ప్రధానముగ ప్రవృత్తమగు భావనను ‘అశ్మభావన’యనియు; కవి నాలంబనముగాతీసికొని ప్రకృతి తత్త్వమే ప్రధానముగ ప్రవచించితమగు భావనను ‘ప్రకృతిభావన’ యనియు రెండు విధములుగ చెప్పవచ్చును. (దీనినే ఆంగ్లమున Subjective creation; Objective creation అనుచుండురు.) తీవితమునందు వచినే. సాహిత్య పరిణామమునందు కూడ హరికాలమున చాలవఱకు భావన ప్రకృతిగత మగుచునే పొగినది. తరువాత తరువాత నాత్మగత మయినది.

ఇందు మొదటిది ‘ప్రకృతిభావన.’ కవి లేనిదే మన కనలు ప్రకృతి యొక్క యాంత ర్యమే తెలియరా దనుమాట వాస్తవమే. కాని ప్రకృతి లేనిదే కవి భావింపజాలడు. అతఁడు మూఁగబోవును. కావున ప్రకృతి చాల ముఖ్యమైనది. ఈ ప్రకృతిని కవి సూక్ష్మముగ దర్శించి తాని బహిష్టత్వమును, అంతరతత్త్వమును బాగుగ మననముచేసి, చమత్కారముగ వర్ణించుటకు యత్నించును. అప్పుడాతఁ డున్నదాని మన్నుటను, చూచినదానిని చూచినట్లును చిత్రింపవచ్చును; లేదా పెంపు లేకుండు సొగసుగను జిత్రింపవచ్చును. ఇందు తొలిరకవ స్వభావోత్తి (Reality) అనిపించుకొనును; చులి రకవ మధురోత్తి (beautified reality) లేదా వశ్రోత్తి

యనిపించుకొనును. అనేక నొకటి ప్రకృతి సహజమైన వర్ణన— మఱి యొకటి ఆలంకారిక వర్ణన : వీని భుదాహరణము రిచ్చుచున్నాను.

“అటఁగాంచెఁ గరిటివిటుండు నవపుల్లంబోజకల్లారముఁ
వటదిండివర వారముం గమతమీనగ్రాహ దుర్వారముఁ
వట హింతాల రసాల సాల సుమనోవల్లికుటితీరముం
జటులోద్ధాత మరాళ చక్ర బక సంచారంబుఁ గాసారముఁ.”

(భాగవతము - గజేంద్ర)

ఇచట కవి కింటికిఁ గట్టినట్లు కాసారవర్ణనము గావించినాడు. పరికింప నిది ప్రకృతి కొక యత్కార్యమయిన స్థిరచిత్రముగి ధానించును.

అట్లే ఆంధ్రఃపితా పితామహుని కోనవర్ణనముకూడ తోచును. “కులికధారాహతి పూలు పున పైనుండి యడుగు మోవగ జేగురైన తటుల” తో గోచరించు నాలోయ, అందు దట్టముగఁబెరిగిన చెట్లు, దానిపైఁ ఓట్రులు—మనమాలోయకడ నున్నట్లే యనిపించును. ఉన్నది యున్నట్లు చిత్రించుటన్న నిదియే. ఇట్టి స్వభావోక్తి రచనలకు మన ప్రబంధములనుండి యెన్నియేని యుదాహరణముల నీయవచ్చును. మఱియొకటి :

“శయపూజాంబుజముల్ పుటిం దడఁబడన్ జన్మోయి లేగొనుపై
దయఁదప్పన్ బనుపాడి పాగదపుఁ బాదంబొప్పుఁ జెండ్లున్నది
గ్గియనీ రచ్యుతు మజ్జనార్థము గటిం గీరించి దివ్య ప్రబం
ద యుగాస్యల్ ద్రివిదాలగనల్ నదతు రుద్యానంపు లోత్రోవంన్”

(ఆముక్తమాల్యద)

ఇచ్చట విల్లిబుర్రూరిలో ద్రవిడాంగనలు నడచుచున్న దృశ్యము కనుల గట్టినట్లుండును ఈ పద్యమును బరికింపుడు. భాగవతమున బలిచక్రవర్తి రిభలో వామనుడు పెరుగుటను కవి వర్ణించుచున్నాడు :

“ఇంతింలై పటుఁ దంత్రమై మఱియుఁ దా నింతై నదో వీరిపై .
నంతై తోయద మండలాగ్రమున కల్లంతై ప్రభాదాకై
నంతై చంద్రువికంతయై ధ్రువునిపై నంతై మహర్వాటిపై
నంతై సత్యపదోన్నతుండగురు బ్రహ్మాంధాంతసంపర్తియై.”

ఇది కూడ యత్కార్య వర్ణనమే. కాని యింతకుఁబూర్వ ముదాహరించిన పద్యములకును దీనికిని స్వల్ప భేదమున్నది. అవి మనకు స్థిరచిత్రములుగి ధానించును. కాని యిచ్చట వీ వర్ణనము చైతన్యముతోఁ గూడుకొని చలన చిత్రముగా గోచరించును. అట్లే అనంతామాత్యుఁడు భోజరాజీయమున ప్రకటించిన యీ చిత్రమును గాంచుడు :

“తరుణీరత్నము పూవుఁ దీఁగె నొకచేతనవంచి పాదాగ్రమున్
ధరణిన్ మోవి యొకింతనిక్కి- తమమధ్యం బొప్పుఁ గక్షద్వయ
స్ఫురణం పారఁ గుదంబు బుచ్చి నయనంబు ల్విచ్చి రీలన్ మళాం
బురుహులైత్తి యొకర్లు గోపె నెలమిఁ బుష్పంబు లుర్రోటన్.”

అచ్చముగ మన కనుల యెదుటనే వున్నది కోయిటలో నామె చూచిన సోయగమంతయుఁ గ్రమముగ వర్ణితమయినది కదా! దీనిని బట్టి యథార్థ చిత్రణమందే కవి కొన్నియెడల స్థిర చిత్రమలను, మఱికొన్ని యెడల చలన చిత్రములను వ్రాసిండుచుండునని తెలియవగును. ఇందు మొదటిదానికన్న రెండవ తీరు రచన కష్టసాధ్యము. అయినను మనఃపు లట్టివాని ననేకము వృష్టించినారు. ఇదియెల్లఁ “జూచినది చూచినట్లు వ్రాయుట. అనఁగా స్వభావోక్తి. ‘యథార్థరచన’ యన్నమాట.”

మఱి యీ సందర్భమున జగత్తున మన కనులఁ దొడగట్టినదంతయు యథార్థమేనా? అనుప్రశ్న పొడమును. సమాధానమగును. కాని చాలవఱి కిది ప్రాతిభాసికముగానే తోచుచున్న దనవలసియుండును. ఏలన మన కింతను పారమార్థిక సత్యము (Absolute reality) పూర్ణముగ నెఱుక కిందలేదు. ఇది జగత్తునందలి జీవితమందలి విషయము. కావ్యము జీవితమునకుఁ ప్రతిబింబము. కావున తల్లితల్లిన యందును జీవితమునందు వలెనే ప్రాతిభాసిక సత్యమే గోచరించుచుండును.

యథార్థముగ జరుగున దొకటియైన సాధారణముగ మనము మఱియొక్కతీరున దానిని చెప్పుకొనుచుండుము. కాకుంకల నాటమున దుష్కంతుఁడు రితమున ముందునకు దోవు చుండఁగా నాతనికి ప్రకృతి చెనుకకుఁ దోవుచున్నట్లుందెనట! సామాన్యముగా లోకము చెప్పుకొనెడి తీ రిట్లే యుండును. భగవదజ్ఞుక మను స్రహసనమున ఒక్కే యొక శిష్యుఁడు “స్వామీ! ఆమె ప్రాణాల పడలుతున్నదండీ!” అనును. దానికి సమాధానముగా గురువు, “మూర్ఖుడా! ప్రాణికి ప్రాణములన్న స్రయముగదోయి. కావున ప్రాణములే ఆమెను విడచుచున్న వనుము” అని శిష్యు డసిన వాక్యములోని ప్రాతిభాసికతను దొరికించి పారమార్థికతను గర్పించినాడు.

ఈ కారణముననే మనము ప్రకృతిలో దర్శించునదియు, వర్ణించునదియు సామాన్యముగ ప్రాతిభాసికము (Relative) గానే యుండునని చెప్పఁదగును. ఇదియే కొన్నివేళల మనకు వరమార్థమువకన్న చమత్కార జనకముగను, మధురముగను నున్నట్లు తోచును. కనుకనే దీనిని “మధురోక్తి” యనుట. అనఁగా నున్నదానికి లిన్నముగఁ చెప్పుటన్నమాట. భగవతమున వామనుఁడు పెరుగుచుండగా నెట్లుందెనో కవి వర్ణింపఁ దలఁచినాడు.

“రవిబింబం బుపమింపఁ బాత్రమగు వత్తలై శిరోరత్నమై

శ్రవణాలంకృతియై గణాభరణమై సౌవర్ణకేయూరమై

పదిమక్కంకణమై కటిస్థలి సుదంబర్జులయై మాపుర

ప్రవణంబై పదవీతమై వటుఁడు దా బ్రహ్మాండమున్ నిండుచోన్.”

ఇందు జరిగినది వామనుని పెరుగుట! కాని వర్ణితమైనది సూర్యబింబము తరుగుట! ప్రత్యక్షముగ వామనస్వామిని దర్శించుటకుఁగాని, వర్ణించుటకుగాని శత్యముకాదన్న విషయమును శివి చమత్కారముగ విడచి ప్రాతిభాసికరూపము (Relative form) ను వర్ణించి నిరూపించినాడు. ఇది వ్యక్తమైన వక్రోక్తి. పారమార్థిక సత్యమును చెప్పుదోవునపుడు ప్రాతిభాసిక సత్యమే పరికరము కొన్నివేళల కవీశ్వరునకుఁ దెలియకుండఁగానే ప్రాతిభాసిక

సత్యమును వెల్లడించునపుడు పారమార్థిక సత్యమే వెల్లడి యగుచుండును. రాక్షసమున రుక్మిణిని గొంపోవుచున్న కృష్ణుని జూచి రుక్మి యనును—“మా సరివాఁడవా మాపాప గొనిపోవ నేపాటిగలవాఁడ, వేదినఁక, మెందు జన్మించితి, వెక్కడఁ బెరిగితి, వెయ్యది వడవడి, యెవ్వఁడెఱుఁగు?” ఇట్లు రుక్మి తెగడుచున్నను పోతన శ్రీకృష్ణుని యొన్నత్యమును పరోక్షముగఁ బొగడుచున్నట్లే యున్నది.

ఇట్లే నన్నిచోడుని కుమారసంభవమున నల్లదైన శివుఁడు తనను గౌరవింపలేదని దక్షఁ డరిగి యింటికివచ్చి భార్యతో జెప్పుకొనును. దానికి శతమాపాదేవి భర్తతో నిట్లనును:

“తల్లిదండ్రులఁ బూజించి తగవెఱింగి
మన్న పాడవైననే యత్తమామ లనియుఁ
బ్రియమెఱుంగు నాడిచ్చిన బిడ్డ మనకు
బాసెననియుండుఁ డింక నా వయకనేల.”

ఇందు లాలింపు మాటన మందలింపున్నది. వక్రముగఁ చెప్పుటన్న నిదియే. కాని యిది యప్యక్తమయిన వక్రోక్తి. ఇట్టి వక్రోక్తి వ్యక్తిముగ నున్నను, అవ్యక్తముగ నున్నను మధురముగనే యుండును. కావున కవికి వక్రోక్తి యెల్ల మధురోక్తియే. అందుకే యాతఁ డున్నదానిని వక్రముగను, మధురముగను దానిని యానందించుచుండును. ఈతీరు రచననే యాలంకారికులు “అలంకారిక రచన” (Embellished style) అందురు. ఇందన్ని యలం కారములను గూర్చవచ్చును. ఉత్పేక్షింపవచ్చును. అతిశయించి చెప్పవచ్చును. ఉల్లేఖింప వచ్చును. ఎఱైనను సరే :

“తలఁబక్షిపట్ట గ్రుచ్చి బాతుపులు కేదారపుఁ గుల్బాంతర
స్థలి నిద్రించుగఁ జూచి యారెకు బుషస్సానతప్రమాతద్యితా
వలి పిండికృతకాటిః ల్యవిఁ దదావాసంబుఁ జేర్చంగ రే
వుల దిగ్గ న్వేసదాయ వానిఁగిని నవ్వు న్నానిగోబోమముల్. (అమృత)

ఇందు బాతులను కవి కాటికలుగా ప్రమించుచున్నాడు. అట్లే “హరిభక్తి వర్ణితుల రిక్తవ్యర్థ సంసారము”లనుగూర్చి చెప్పుటకు బోతన “అందేమూదయముల్ మహాబిదిర శంభారవముల్ మూఁక పద్మగింధాభ్యాసనముల్ నపునక ఎదూ కాంక్షిల్ గృతహ్నువలీ బంధుత్వంబులు తన్మహావ్యములు బద్ధుడ్రవ్యముల్ క్రోధసద్గంధంబుల్”—అని యెన్ని తెఱుఁగులనో బోల్చి చెప్పినాడు. ఇదియంతయు మధురోక్తియే.

ఈ విధముగఁ జూచినది చూచినట్లు వర్ణించుట సహజోక్తి; చూచినది తిరిగి చూడ నవసరములేనంత చక్కగా వర్ణించుట మధురోక్తి. ఇదియెల్లఁ బ్రకృతి భావనను గూర్చిన విషయము.

ఇక—రెండవది “అత్యభావన.” ఇందు కేవల మాతాశ్రయమైన భావనయే కాన నగును. భారతీయ దృక్పథము ననుసరించి వ్యక్తికి హృదయము (Heart), మేధ (Intellect) రెండును గలవనవచ్చును. కావున కవి కొన్ని వేళల హృదయముతో డ్రవించి

యార్థమైపోవుచుండును. మఱికొన్నివేళల వివేచనతో విమర్శించి చూచుకొనుచుండును. అది యాహా : యనుకొనెడి తన్మయత్వము. ఇది యోహా : యనుకొనెడి యాలోచనా భావము. దీనినిబట్టి యాత్మాశ్రయమైన భావనకూడ కొన్ని యెడల హృదయగతకల్పన (Sentimental style) గాను, మఱికొన్ని యెడల మేధాగత కల్పన (Intellectual style) గాను రూపొందుచుండునని తెలియవచ్చును. దుక్కిటి శ్రీకృష్ణుని రావకై విరీక్షించు సమయమున పోతనగారి పద్యమిది. గమనింపుడు :

“చెప్పదు తల్లికిం దలఁపుఁ జిక్కు దిశల్ దరహాసచంద్రికం
గప్పుదు వత్తితామరిన గంధ సమాగత భృంగసంఘమున
రావుదు నిద్రగైకొన దురోఽచరస్పర సత్తహారముల్
విప్పుదు కృష్ణమార్గగత వీక్షణ పంక్తులు ద్రిప్పిదెప్పుడున్.”

ఇది తేవలము హృదయమునకు సంబంధించిన కల్పన. ఇట్లే పారిజాతాపహరణమున రచన చాల వలకు హృదయ సంబంధి రచనగానే సాగిపోవును. ఈకల్పనయం దభివ్యక్తిమగునది కవి సృష్టించిన పాత్రల హృదయము కావచ్చును. లేదేని పరోక్షముగ కవి హృదయమే కావచ్చును. ఇట్టియెడ వీక్షణుని “పరిశీలన హృదయగత కల్పన” యనవచ్చును. ఈ కల్పనాంశ మచికముగ సున్నప్పుడే కావ్యమున మానసిక చిత్రీకరణ (Psychological treatment) మున్నదందురు. ఇట్టి మానసిక చిత్రీకరణము రిక్కున తమ్మనాదులలో విశేషముగ కాననగును. కాని కొన్ని యెడల కవి తానే స్వయముగ తన మనోభావములను జీత్రించును. ఇట్లు రచనయందు ప్రత్యక్షముగ కవి హృదయమే వ్యక్తిమయ్యేనేని దానిని “స్వీక్షిత హృదయగత కల్పన” యనవచ్చును. ఇట్టిచే మన ప్రాచీన కళకములు, ఉదాహరణములు మున్నగునవి ఇంక నేటి యాధునిక గేయములు చాలవలె కీ తరగతికిఁ జెందినవే :

కవి కవీశ్వరుని రచన సామాన్యముగ హృదయ విస్తరణముతో మాత్రమే యాగదు. వాని మేధస్సుమ గూడ పంచుకొని మేధాగతకల్పనగా కూడ వెలువడుచుండును. అట్టియెడ నా కల్పన నవ్వయించుకొని యర్థము చేపికొనుటకు మన చూలోచింపవలసి యుండును. అముక్తమాల్యదలో కృష్ణరాయలు మాలదాసరి దర్శించిన వలవృక్షమును వర్ణించినాడు.

“కాంచెన్ వైష్ణవుఁ దర్శయోజన జటామాలోత్తరాభాసా
భావజ్ఞుల చరన్మరుద్రయదివీయఃప్రేషితోద్యచ్చురో
దంతస్కృటకృతప్రణచ్చులవరిప్పాపాదితాద్యన్యవి
స్సంచారాత్త మహాపరోపమ పంస్సాయద్యలక్ష్యజమున్.”

ఇందస్వయము చాల క్లిష్టము. ఇట్టి కల్పనలను ‘క్షిప్తకల్పన’ లనవచ్చును. ఇట్లుకాక మరి కొన్ని యెడల వీ మేధాగతకల్పన కొంత బొమ్మముగ నుండవచ్చును. ఏకమోక్షకీయమున నాథునిఁ గూడ నాయకై పేదకుడు చెట్టులను, పుట్టలను వృద్ధింపుచుండును. ఒక పర్వతమును జూచి యాస్థునిఁగను :

“సర్వక్షితిభృతానాథః దృష్టా సర్వాంగ సుందరీ
రామారమ్యే పనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా”

(ఓ పర్వతరాజా : సర్వాంగసుందరియు, నందగత్రయు నగు యువతి యొకతె యీ వన ప్రాంతమందు నా చేత విడువబడినది—నీ చేత చూడబడినదా : ఈ స్లోకమునకే శ్లేషమూలమున మఱియొక యన్వయమును గల్పింపవచ్చును. అది యిది: ఓ మహారాజా : సర్వాంగసుందరియు, నందగత్రయు నగు యువతి యొకతె యీ వనప్రాంతమందు నీ చేత విడువబడినది—నా చేత చూడబడినది. ఇది యందలి భావము.)

ఈ ప్రశ్నకు పర్వతము ప్రతిధ్వనించినది. ఆ ప్రతిధ్వని యందే నాయకునకు సమాధానము లభించినది. ఇదిట కిది యన్వయ విషయమున ‘సౌమ్యకల్పన’ గావించి సందర్భమును ససిగా పాసఁగించినాడు. ఇట్టియెడ శ్లేష యారామము కావచ్చును. కావున మన ద్యృష్టి, త్రృప్తి రచన లన్నియు నీ తరగతికిఁ జెందినవే యని చెప్పవచ్చును. ఇది మనల ‘సోహో’యనంతేని’ సంతోషమిచ్చును. కాని హృదయగతకల్పనవలె ‘నాహా : యనిపించి’ యానంద మీయజాలదు. ఇది యెల్ల నాట్యభావనకు సంబంధించిన విషయము.

ఇట్లు కవీశ్వరుని కల్పన బహుముఖమైనది. బహు చిత్రమైనది. ఆతని కల్పనలో చేతనము లచేతనములుగను, అచేతనములు చేతనములుగను మారిపోవుచుండును. భౌతికమైన యీ ప్రపంచము నాతఁడెట్లే తన దివ్య కవితాశక్తిచేత స్వర్గతుల్యము గావింపచుండును. విచిత్రమునైన కల్పనాజ్యోతులను వెలిగించి భావనా ప్రపంచమున వింతవింత కాంక్షలను ప్రసరింప జేయుచుండును. కావుననే కవి మహర్షి : కవి న్రస్త :

The lover, all as frantic,

Sees Helen's beauty in a brow of Egypt :

Doth glance from heaven to earth, from earth to heaven ;

And as imagination bodies forth

The forms of things unknown, the poets' pen

Turns them to shapes and gives to airy nothing

A local habitation and a name.

(A Midsummer Night's Dream)

స్నాతకోపన్యాసము

(21 వ స్నాతకోత్సవము - దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ)

— రాష్ట్రపతి డా. శ్రీ రాజేంద్ర ప్రసాద్

స్నాతకాలా! సోదరులారా!

మీ మధ్యకు ఇంకొకసారి రాగలిగినందులకు చాలా సంతోషిస్తున్నాను. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభతో అది ప్రాంథమైన నాటినుండి నాకు సంబంధమున్నది. ఈ సంస్థగురించి, పుష్పించి ఫలవంతమవుతున్నప్పుడే చూచి ఆనందించి ఈ సభ ఇంకను వృద్ధికి రావలెనని మనసారా కాంక్షిస్తున్నాను. నా కాంక్ష నా మనోభిలాష ఫలిస్తూ ఉన్నందుకు నాకు ఎంతో సంతోషంగా ఉన్నది. దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారసభ సమర్థతతో హిందీ ప్రచార కార్యానికి తోడ్పడుచున్నది. సభ సంచాలకులకు నా హృదయపూర్వకమైన ఆభినందనలను తెలియజేస్తున్నాను నా చేతనైన సహాయం హృదయపూర్వకంగా చేయగలనని మనవిచేస్తున్నాను.

మహాత్మాగాంధీజీ మూలదృష్టికలవారు. ఒక్క మెతుకును పట్టిచూసి అన్యమంతా ఉచితినచో లేదో తెలుసుకొనునట్లు గాంధీజీ దేశంలో జరిగిన ఏ ఒక ఘటననోచూచి దేశపరిస్థితిని ఆకళింపుచేసుకొనేవారు. 1922 లో దేశమందంతటా సత్యాగ్రహంచేయవలెనని నిర్ణయించబడింది. అందుకు బాధ్యోభి కార్యక్షేత్రంగా అంగీకరించబడింది. సత్యాగ్రహంచేసే తారీఖుగూడా నిశ్చయించబడింది. వైస్రాయి! గాంధీగారు ఉత్తరంగూడా వ్రాసివేశారు. ఆట్టి స్థితిలో ఉత్తరప్రదేశ్ లో ఒక గ్రామంలో ఒక హింసాపూరితమైన దుర్ఘటన జరగటంతోనే గాంధీజీ దేశం అహింసను అర్థంచేసుకొనలేదని గుర్తించి సత్యాగ్రహందోషనను మానివేశారు. ఇదే విధంగా చిన్నచిన్న విషయాలను పురస్కరించుకొని పెద్దపెద్ద విర్ణయాలచేసి: ఉదాహరణలు గాంధీజీ జీవితంలో విరివిగా కనపడగలవు. దక్షిణాఫ్రికాలో ని: సిందే రోజుల్లో వివిధమతాలకు, వివిధభాషలకు చెందినవారితో గాంధీజీ పరిచయం మేర్పడింది. అలాగే భారతదేశానికి ఒక రాష్ట్రభాష అవసరమనీ, ఆ భాష హిందీ అనీ ఆయన నిర్ణయించుకొన్నారు. భారతదేశానికి తిరిగివచ్చిన తరువాత ఆయన దేశమంతటా పర్యటనం చేశారు. దానితో ఆయన నిర్ణయానికి ఇంకా బలం ఏర్పడింది. అందువలన చంపారణ్ లో ఉన్న రోజుల్లోనే గాంధీజీ దక్షిణదేశంలో హిందీ ప్రచారకార్యాన్ని ప్రారంభించారు. వారి కృషిఫలితంగానే దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ఏర్పడింది.

రాజ్యాంగనభిరౌ రాష్ట్రభాష ప్రశ్నపై కూలంకషంగా విచారణజరపబడి— అందరి అంగీకారంతో హిందీ రాజభాషగా అంగీకరింపబడ్డది. దానితోబాటు రాజ్యాంగచట్టంలో భారతదేశంలోని విభిన్నప్రాంతాలలో వివిధ భాషలున్నవనీ, వాటిలో సజీవసాహిత్యమున్నదనీ, ఆయాభాషలకు తమతమ కైలులు, శబ్దావళులు ఉన్నవనీ పొందుపరచబడి వున్నది. కనుక రాజ్యాంగచట్టంగానీ, లేక ఏవ్యక్తిగాని ఎన్నడూ ప్రాంతీయభాషలను తొలగించి ఆస్థానాన్ని హిందీ తాను ఆక్రమించగలదని ఊహించిగూడా వుండలేదు. రాజ్యాంగచట్టంలో అంగీకరించబడిన ప్రాంతీయభాషలు తమతమ ప్రాంతాలలో ప్రాముఖ్యతను పొందగలవు. ఆయాప్రాంతాలలోని ప్రభుత్వ కార్యాలయాల, శాసనసభల, న్యాయస్థానాల, విద్యాలయాల వ్యవహారాలన్నీ ప్రాంతీయ భాషలలోనే జరుగగలవు. ఈ సద్భావతాన్నే అనుసరించి కొన్ని ప్రాంతాలు అప్పుడే తమతమ ప్రాంతీయభాషలను రాజ్యభాషలుగా అంగీకరించినవి. తమిళ నాడులో తమిళాన్ని రాజ్యభాషగాచేసే ప్రయత్నాలు జరుగుచున్నవని తెలుసుకొని నేను ఆనందపడుతున్నాను. ఏ విధంగా ఇతరప్రాంతాలలో అక్కడి ప్రాంతీయ భాషలు నెమ్మది నెమ్మదిగా ఇంగ్లీషుస్థానాన్ని ఆక్రమిస్తున్నవో తమిళంగూడా అదే విధంగా ఇంగ్లీషు స్థానాన్ని ఆక్రమించగలదని విశ్వసిస్తున్నాను.

నిజమిదిగితే హిందీ ప్రాంతీయ ప్రభుత్వకార్యాలయాలలోగానీ, విద్యా క్షేత్రంలోగానీ, లేక ఏ యితరరంగాలలోగానీ, ప్రాంతీయభాషలతో పోటీచేయదు. ప్రస్తుతం ప్రాంతీయభాషలు ఇంగ్లీషుతో పోటీచేస్తున్నవి. ఇంగ్లీషును తొలగించి ఆస్థానాన్ని ప్రాంతీయభాషలు స్వీకరించవలసియున్నది. ఏనాడో ఒకనాడు అది జరుగక తప్పదు. భారతప్రభుత్వ కార్యాలయాలలోనూ, సాంస్కృతిక వ్యవహారాలలోనూ మాత్రమే హిందీ ఉపయోగించబడగలదు. రాజ్యాంగచట్టం ఇదే విషయాన్ని స్పష్ట పరుస్తున్నది. తొందరపాటులే భారతప్రభుత్వ వ్యవహారాలలోగూడా హిందీని నెమ్మది నెమ్మదిగా ప్రవేశపెట్టవలెనని రాజ్యాంగచట్టం నిర్ణయించింది. అందుకు 15 సంవత్సరాలు సమయం లభించింది. అందులో యింకా 9 సంవత్సరాలు మాత్రమే మిగిలివున్నవి. ఇదివరలో ఈ విషయాన్ని నేను చెప్పి ఉన్నాను. తిరిగి అదే విషయాన్ని పునరుద్ఘాటన చేస్తున్నాను. హిందీ ప్రాంతీయభాషలను తొలగించుటకుగానీ, వాటిని బలహీనపరచుటకుగానీ ఉపయోగపడే ఏ పనినీ చేయదు. అన్ని ప్రాంతీయభాషల వికాసానికి పాటుపడవలెననీ, ఆయా భాషలలోని లోటుపాట్లను సరిచేసి మనుష్యుని భావనల నన్నింటిని వ్యక్తీకరించుటకు తగిన సాధనాలుగా ఆయా భాషలు పెంపొందునట్లు ప్రయత్నించవలెననీ, అన్ని భాషలకు తగిన

ప్రోత్సాహం లభించవలెననీ, ఏభాషకూ అన్యాయం జరగకూడదనీ రాజ్యాంగ చట్టం ఆదేశిస్తున్నది. హిందీ ప్రచారం ఎవ్వరి మనస్సునూ నొప్పించకుండా జరగవలసి యున్నది. రాజ్యాంగచట్టం 5 సంవత్సరాల తరువాత ఒక కమిషన్ నియమింపబడవలెనని విర్ణయించింది ఆ కమిషన్ ఒక నివేదికను తయారుచేయాలి. అటువంటి కమిషన్ క్రిందటి సంవత్సరం నియమింప బడింది. ఆ కమిషన్ తన నివేదికను తయారుచేసింది. ఇక భారత ప్రభుత్వం ఆ నివేదిక నమనరించి పనిచేయ వలసి యున్నది. సంవిధానంలో చెప్పబడిన రీతిగా ప్రభుత్వం ఆ నివేదిక మీద తన అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించిన వెంటనే హిందీవ్యాప్తి దేశంలో ఎక్కువగా జరుగ గలదు. ప్రజల మనస్సులలోని సందేహాలు దూరం కాగలవు. ప్రాంతీయ భాషల ఉన్నతికి పాటుబడుట రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల కర్తవ్యం గూడా గనుక సంవిధానంలో పొందుపరచ బడిన భాషలన్నీ తప్పక అభివృద్ధిని సాధించగలవు—

హిందీ ఎదుర్కొన వలసిన భాష ఇంగ్లీషుగాని ప్రాంతీయ భాషలుగావు. ఇంగ్లీషు ఒక్కహిందీనేగాక మిగిలిన ప్రాంతీయభాషలను సైతం ఎదుర్కొంటున్నది. ఇంగ్లీషును బహిష్కరించటం గూడా మన ఉద్దేశ్యంకాదు. ఇంగ్లీషు చాల నమృద్ధమూ, ఉన్నతి కీలములైన భాష. ఇంగ్లీషు సాహిత్యము ఉత్తమోత్తమమైనది. దాదాపు విశ్వావికంతకూ అది అంతర్జాతీయ భాష అని గూడ చెప్పవచ్చును. కనుక ఇంగ్లీషును మనం వదిలివేయడానికి ఓయలేదు. మనం దానిని నేర్చుకొని విశ్వవ్యాప్తములైన ఈ యుగగతులతో పరిచయం సంపాదించుకొనాలి. ప్రపంచంలో చాలామంది తమతమ భాషలతోదాటు ఇతర భాషలను నేర్చుకుంటూ ఉన్నారు. మన దేశంలో అంతర్ప్రాంతీయ వ్యవహారాలకు ప్రాంతీయ భాషలతో దాటు హిందీ నేర్చుకొనడం అవసరం. కనుక మనదేశంలోని పాఠశాలలలో ప్రాంతీయ భాషలతోదాటు హిందీకి గూడా స్థానం కల్పింపబడాలి. అహిందీ ప్రాంతాలలో హిందీవలె హిందీ ప్రాంతాలలో ఇంకొక భారతీయభాష ముఖ్యంగా దక్షిణదేశపు భాష ఒకటి విర్బంధంగా నేర్పింపబడాలి. దానివలన దేశమందంతటా భావ వినిమయానికి అవకాశాలేర్పడి దేశైక్యత దృఢతరం కాగలుగుతుంది. దానితో దాటు ఇంగ్లీషును ఎంతమంది నేర్చుకొన గలిగితే అంతమంది నేర్చుకొనే వసతి కల్పింపబడాలి. అందుకు అవసరమైన సాధనాలు సమకూర్చబడాలి. ఇంగ్లీషును నేర్చుకొనడం ఒక విషయం. ఇంగ్లీషును బోధనా భాషగా అంగీకరించటం ఇంకొక విషయం. తమవనికి ఉపయోగించేటంతగా ఇంగ్లీషును మనవారు నేర్చుకొంటే చాలు. గంభీరమైన అధ్యయనంచేసి ఎక్కువ జ్ఞాన సంపాదన చేయదలచు

కొన్నవారు ఆ విధంగా చేయవచ్చును. ఇంగ్లీషుకు విశ్వవిద్యాలయాలలో స్థానం కల్పించబడింది. నాకు తెలిసినంత వరకు తేలికగా ఈ మూడు భాషలను మనం విద్యార్థులకు నేర్పించవచ్చును. విదేశీభాషను బోధనా భాషగా స్వీకరించడం వలన విద్యార్థులమీద పడిన భారాన్ని ప్రాంతీయభాషా మాధ్యమం ద్వారా తేలిక చేయవచ్చును. మీసంస్థ దక్షిణ భారత హిందీప్రచారసభ సంపాదించిన అనుభవంతో యావత్తు దేశము ప్రయోజనం పొందగలదని విశ్వసిస్తున్నాను, అహిందీ ప్రాంతాలలో మీరు చేసిన హిందీ ప్రచార కార్యాన్ని చూస్తుంటే రాజ్యాంగ చట్టంలో ఉల్లేఖించబడిన అవధిలోపల హిందీకి రాజభాషస్థానం లభించగలదని నాకు సంపూర్ణ విశ్వాసం కలుగుతున్నది.

భారత ప్రభుత్వం ఒక నిర్ణీత కార్యక్రమాన్ని అనుసరించి పనిచేస్తున్నది. ఆ కార్యక్రమంద్వారా హిందీలోగల లోటుపాట్లన్నీ సవరింపబడి సంవిధానంలో ఆశించబడిన సార్వదేశిక వ్యవహారాలను సరిపించుటకు హిందీ సమర్థవంతం కాగలదు. అహిందీ ప్రాంతీయులు హిందీ తెలియనంత మాత్రంచేత యిబ్బంది పడకుండా వారు నెమ్మదిగా హిందీ నేర్చుకొనే అవకాశాలు గూడా కల్పించబడుతున్నవి.

అన్ని భాషల పారిభాషిక శబ్దావళి ఒకటిగా ఉండడం మంచిదని నా ఆభిప్రాయము. అది స్వాభావికం గూడా. ఎందువల్లనంటే భారతీయ భాషలన్నీ సంస్కృతంనుండి శబ్దావళిని గ్రహిస్తున్నవి. అహిందీ ప్రాంతీయులు హిందీని తమ భాషనుగా గుర్తించి హిందీ వికాసానికి తోడుపడవలెనని కోరుతున్నాను. హిందీ వికాసంలో తమ చేయిగూడా ఉండేటట్లు వారు ప్రయత్నించాలి. భాషా క్షేత్రంలో అదన ప్రదానాలు జరగటం స్వాభావికమే. ఈనాడున్నంతగా రాకపోక సాధనాలు లేని రోజుల్లో గూడా ఉత్తర దక్షిణ దేశాలలో తీర్థయాత్రల పేరుతో పరస్పర సంబంధం ఉండేది. రాకపోకల సాధనాలు విరివిగా ఏర్పడిన ఈరోజుల్లో ఆపని ఎక్కువ ఉత్సాహవంతంగా జరగాలి. తమిళము, తెలుగు మాట్లాడేవారు గూడా హిందీలో కవిత్వం చెప్పగలిగే స్థితి ఏర్పడింది. 200 వందల సంవత్సరాలకు పూర్వమే తెలుగువారు హిందీలో కవిత్వం చెప్పిన ఉదాహరణలు అనేకమున్నవి. ఒక బీహారు వాస్తవ్యుడు తమిళంలోనూ, ఒక తమిళ వాస్తవ్యుడు పంజాబీ భాషలోనూ కవిత్వం చెప్పగలిగిన రోజు రావలెనని నా కోరిక.

మీ అందరి కృషి సఫలమై ఆటువంటిరోజు తొందరలో వచ్చునట్లు చేయవలసినదిగా భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను.

కార్యదర్శి నివేదిక

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ

(21 వ స్వాతంత్ర్య సంవత్సరంలో సమర్పించబడినది)

—శ్రీ మోటూరి సత్యనారాయణ

మహాత్మాగాంధీగారి ఆద్యక్షతను వారి ఆశీర్వాదాలతో దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ మద్రాసులో 1918 లో ప్రారంభమైనది. గతదిన 38 సంవత్సరాలనుండి దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ విద్యార్థిగలతోనూ, సాంస్కృతికరంగంతోనూ ఉత్సాహంగా పనిచేస్తున్నది. దక్షిణదేశంలోని జనసామాన్యం యొక్క సహకారంతో తెలుగు, తమిళము, కన్నడము, మళయాళము మాట్లాడే రెండున్నులక్షల చదువుమైక్కులో సభ కార్యక్షేత్రం వ్యాపించి యున్నది. సభ యాజమాన్యమున దక్షిణదేశమందంతటా నాడుగుచేరి కేంద్రాల స్థాపించబడి ఐదువేలమంది అనుభవం కలిగిన కార్యకర్తలు పనిచేస్తున్నారు.

దేశంలో విజ్ఞానానిర్వాచానికి ఒక సామాన్యరాష్ట్ర అవసరము. ఈ సందేహాన్ని దక్షిణ దేశంలో ఇరువై సంవత్సరాలగా మూలమూలములకు సభ వ్యాపింపజేసింది. మహాత్మాగాంధీ గారు ఆర్థికంగానూ, కార్యకర్తల దృష్టిలోనూ స్వయంపోషకంగా ఈ సంస్థ ఉండవలెనని ఆదేశించారు. ఉత్తర భారతదేశం కొరకు ఎదురుమాడగూడదని అన్నారు. గాంధీజీ ఆజీవ నాథ్యక్షులుగానుండి ఈ సంస్థను స్వయంపోషకం చేయగలిగారు. దక్షిణదేశస్థులు హిందీని పఠాయి దాషగా భావించగూడదు. అటువంటివిరి ఏర్పడుటకు ఈ కార్యదారాన్ని దక్షిణ దేశీయులే వహించవలెనని గాంధీజీ ఆశయం. గాంధీజీ అనాడు ప్రదర్శించిన దూరదృష్టి ప్రశంసనీయమైనది. అంత గట్టిగా అనాడు గాంధీజీ ఎట్టుదలవహించడంవలన ఈనాడు దక్షిణ దేశస్థులే నూటికి మూడువంతులుగా ఈ సంస్థను నడిపించగలుగుతున్నారు.

స్వాతంత్ర్యం లభించి, 1950 లో హిందీ రాజదాషగా భారత ప్రభుత్వం వారిచే అంగీకరింపబడిన తరువాత ఈ సంస్థపని పెదరెట్లు పెరిగినది. గతదిన 34 సంవత్సరాలలో 50 లక్షల మంది పఠ్యారా హిందీని నేర్చుకొన్నారని తెలియజేయుటకు సంతోషంగా ఉన్నది.

గతదిన ఐదు సంవత్సరములనుండి సభ కార్యకలాపములు విరివిగా పెరిగిపోయినవి. ఈ ఐదు సంవత్సరాలలో దక్షిణ దేశంలోని వివిధ ప్రదేశాలలో నడుపబడిన హిందీ తరగతులలో ఇరవైవేల లక్షల మంది విద్యార్థులు హిందీని నేర్చుకొన్నారు. 4,85,485 మంది విద్యార్థులు సభ పరీక్షలకు హాజరైనారు.

గతదిన ఐదు సంవత్సరాలలో పరీక్షలకు హాజరైన విద్యార్థుల వివరము.

1952	94,899
1953	89,088
1954	88,118

1955

88,625

1956

114,982

మొత్తం

4,85,485

సభ కార్యక్రమాలలో పరీక్షలు నడపడం గూడ ఒక ముఖ్యమైన కార్యక్రమం. ఈ పరీక్షల ద్వారా విద్యార్థులు కాము నేర్చుకొన్న హిందీ ఎంతమాత్రమో అంచనా వేసుకొనుటకు అవకాశం లభించి వారిలో ఉత్సాహం రేకెత్తగలదు. సభ సభ్యుల పరీక్షలు మొత్తం ఎనిమిది. వాటిలో నాలుగు ప్రారంభిక పరీక్షలు, నాలుగు ఉన్నత పరీక్షలు. చివరద, ప్రవీణలు రెండును డిగ్రీ పరీక్షలు. ప్రతిక్షేతులై ఉన్నత పాఠశాలలలో హిందీ ఉపాధ్యాయులుగా పనిచేయగోరు వారికి "ప్రచార" డిగ్రీ ఒనగూడుతున్నది. దక్షిణదేశంలో హిందీ పరీక్షలు జనసామాన్యం దృష్టిని దాగా ఆకర్షించినవి. ఉన్నత పాఠశాలల ప్రధానోపాధ్యాయులు కేంద్ర వ్యవస్థాపకులుగా ఉండి పరీక్షలను సక్రమంగా నడిపిస్తున్నారు. ఒక వెయ్యిమంది హిందీ పండితులు పరీక్ష వుత్తకాలను దిద్దుతున్నారు. పరీక్షపుత్తకాల సంఖ్య దాదాపు మూడులక్షలు. రెండువందల మంది మౌఖిక పరీక్షకులు ఆయా పరీక్ష కేంద్రాలకు వెళ్ళి విద్యార్థుల వాక్కుక్రిని పరీక్షిస్తున్నారు. సహాయక పరీక్షలు చేసిన పనిని దాదాపు వందమంది ప్రధాన పరీక్షకులు సరిదిద్దుతున్నారు. పరీక్ష విధానానికి పరీక్షార్థులను శయ్యచేయడం మొదలుపెట్టి పరీక్ష ఫలితాలను ప్రకటించడం వరకు పదిచేలమంది సహకారుల లభిస్తున్నది. కేవలం ప్రజల సహకారం మీదనే ఆదారపడి పనిచేసే ప్రభుత్వేతరసంస్థ ఇంతపని చేస్తున్నదంటే అది సంతోషకరమైన విషయమని వేరుగా చెప్పనక్కర్లేదనుకొంటాను.

మద్రాసు, బొంబాయి, లండన్, తిరువాన్కూర్-కొచ్చిన్, హైదరాబాదు, కూర్గ ప్రభుత్వములకు, తదితర స్థానియసంస్థలకు తన హృదయభావ్యమైన ఆభినందనలు సమర్పిస్తున్నది.

హిందీ ప్రచారం కేవలం భాషకు సంబంధించిన ఉద్యమమే కాదు. స్వాతంత్ర్యప్రాప్తి తరువాత ఆవిలధారితమైన మాద్యమం మనకు అవసరం కావడం వలన హిందీ ప్రాముఖ్యత మరింత పెరిగినది. మన జాతీయతాభ్యున్నతి ఈ ఉద్యమం హిందూదేశంలోని రాష్ట్రాలన్నింటిలో వ్యాపించుటకు తగినంత సహకరించినది. ఈనాడు ప్రాంతీయభాషల ప్రాముఖ్యతగూడా పెరిగినది. తమతమ ప్రాంతాలలో ఆ భాషలకు తగినస్థానం లభించడం ప్రారంభమైనది. హిందీ ప్రచారవసరాన్నిగూడా ప్రస్తుతం జనులు దాగా గుర్తిస్తున్నారు. ఇంగ్లీషు భాషా ప్రాముఖ్యత తగ్గిపోవడం, ఏవో కొన్ని నిశ్చిత క్షేత్రాలలో మాత్రమే అది ఉపయోగింపబడడం జరుగక తప్పదు. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ప్రాంతీయ భాషలు, హిందీ ఈ రెండింటికి గల పరస్పర సంబంధాన్ని, స్థానాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని హిందీ పరీక్షార్థుల ప్రాంతీయ భాషాజ్ఞానం పెంపొందడానికి గూడా తగిన శ్రమిని చేస్తున్నది. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ వారు సభ్యులను పరీక్షలలో తగినంత ప్రాంతీయ భాషాజ్ఞానం లేనిదే ఉత్తీర్ణుల కావడం సంభవం కాదు. ప్రాంతీయభాషలలో తగిన జ్ఞానం ఉంటే హిందీని నేర్చుకొనడం సులభమని గూడా విద్యార్థులు గుర్తిస్తున్నారు. సభ అనునడించిన ఈ విధానం వలన ప్రాంతీయ భాషల్ని

లోనూ, హిందీలోనూ సామాన్య శబ్దావళిని ఉపయోగించుటకు గూడా తగిన ప్రోత్సాహం లభిస్తున్నది. ఈ పని భారతీయ రాజ్యాంగ చట్టం 351 వ సూత్రప్రకారం జరుగుతున్నది. దక్షిణ దేశంలోని హిందీ కార్యకర్తలు, హిందీ భాషాభిమానులు 351 వ సూత్రం ప్రకారంగా అఖిల భారతీయ మార్గమధువనంలో ఏర్పడిన హిందీని భారతదేశం సంపూర్ణంగా అంగీకరించుటకు అవసరమైన అవకాశాన్ని కలుగజేసిరిని తెలియజేయుటకు సంతోషిస్తున్నాను.

కొంతమంది ఇంగ్లీషునే రాజభాషగా స్వీకరించవలెనని వాదించేవారు దక్షిణదేశంలో ఇంగ్లీషు వచ్చినవారు ఎక్కువ ఉన్నారనీ, శిక్షితులమధ్య ఇంగ్లీషు ఎక్కువ వ్యాప్తిలో ఉన్నదనీ చెప్పడం చూస్తున్నాము. దక్షిణదేశస్థులు ఇంగ్లీషును తమ భాషగా స్వీకరించినారని గూడా కొంతమంది త్రవవశంవలన అంటున్నారు. దక్షిణదేశీయులు తమ మాతృభాషలోకింటే గూడా ఇంగ్లీషులో దిజులని కొంతమంది త్రవ. కాని జనాభాపైలెం సంఘంంలో తయారు చేయబడిన అంతెలను బట్టిచూస్తే ఇంకొకవిషయం మనకు దోడపడగలదు.

రాష్ట్రం పేరు	జనసంఖ్య	శిక్షితులు	ఇంగ్లీషు చదివినవారు
మద్రాసు	3,57,34,849	78,00,000	4,00,175
ఆంధ్ర	2,05,07,808	31,07,958	1,65,286
మైసూరు, బొంబాయి,			
కర్ణాటకం	1,48,48,684	32,26,952	1,60,789
తిరుకొచ్చి, కూర్గ్	95,09,370	43,69,786	1,74,915
హైదరాబాదు,			
(మరాఠ్వాడాతో కూడా)	1,86,55,108	17,08,308	99,033
మొత్తం	9,92,55,820	2,02,13,008	10,00,128

పైన చూపించబడిన అంతెలను బట్టిచూస్తే ఇంగ్లీషు చదివినవారికంటే ప్రాంతీయ భాషలను చదివినవారి సంఖ్య ఇరవైరెట్లు ఎక్కువ. పైనున్న అంతెలను బట్టిచూస్తే కొద్ది రోజుల్లోనే ప్రాంతీయభాషలు ఇంగ్లీషుస్థానాన్ని తగ్గించి ఆ స్థానాన్ని తాము ఆక్రమించగలవని తేలికగా మనం తెలుసుకొనగలము. ఇంగ్లీషు, ప్రాంతీయభాషల రెండింటిమధ్య ఏర్పడనున్న అంతరాన్ని హిందీయే పూర్తిచేయగలదు. ఇంగ్లీషుకంటే హిందీ ప్రాంతీయభాషలకు దగ్గరగా ఉంటుందనేది విరివైనదాంశం. హిందీయేదల జనసామాన్యంలో పెరుగుతున్న అభిమానమును బట్టిచూస్తే దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారసభవంటి ప్రభుత్వేతర సంస్థల సహాయంతో 1985 నాటికి ఇంగ్లీషుకు బదులు హిందీ రాజభాషగా అంగీకరింపబడడం కష్టసాధ్యం కాదని దోడపడగలదు. ప్రాదేశిక భాషలలోనూ మరియు హిందీలోనూ తగినంత వికాసం కలుగుటకు ఇంగ్లీషువలన మనం సహాయం పొందవలసి ఉంటుంది. ఇంగ్లీషు ముఖ్యభాషగా గాక సహాయకంగా ఉండగలదు.

పరిశీలన నడిపించుటయే గాక హిందీ ప్రచారసభ ప్రశ్నల విద్యాలయములను నడిపిస్తున్నది. హిందీని అభ్యసించేవారి ఉపయోగం కొరకు పాఠ్యపుస్తకములను ప్రచురిస్తున్నది. ఉపాధ్యాయులను, సంఘటకులను నియమిస్తున్నది. దక్షిణదేశంలో హిందీలో వ్యాపార వ్రాయు

గలిగిన వారిని తయారుచేయుటకు ప్రతికలను వదువుతున్నది. హిందీప్రచార సమీక్షనములు, శివరములు మొదలగు వివిధ కార్యకలాపములు సభ పక్షమున నడిపింపబడుతున్నవి. సభ ఉన్నత పరిషత్ లో ఉత్తీర్ణులైనవారికి పట్ట ప్రదానము గావించుటకు ప్రతి సంవత్సరము మద్రాసులో పట్ట ప్రదానోత్సవము జరుపబడుతున్నది.

భారత ప్రభుత్వం రాజ్యాంగచట్టం ఆదేశాన్ని అనుసరించి తగు ఉద్యోగులకు హిందీని నేర్పించే ప్రయత్నం చేస్తున్నది. హిందీ అన్ని రాష్ట్రాలలో నిర్బంధ పఠనీయ విషయంగా లేదు. కాలేజీలలో గూడా అది నిర్బంధ విషయంగా నేర్పించబడుట లేదు. కాలేజీలలోనూ, హైస్కూళ్ళలోనూ హిందీ నిర్బంధ పఠనీయ విషయంగా ప్రవేశపెట్టబడనంత కాలము భారతప్రభుత్వము సభవంటి ప్రభుత్వేతర సంస్థలమీద ఆధారపడక తప్పదు. సభ పురాతన మైన, అనుభవం కలిగిన సంస్థ గనుక భారతప్రభుత్వానికి తను చేయగలిగిన సహాయాన్ని చేయగలదు. భారతప్రభుత్వం సభ కార్యకలాపములను ప్రోత్సహించుటయేగాక ఈ సభను ప్రభుత్వ పక్షమున అధికృత సంస్థగా అంగీకరిస్తే మాకు ఎక్కువగా పనిచేసే అవకాశం కలుగుతుంది. భారతీయ విధాన సభనుండి మాకు ఒక చార్టరు లభించవలెనని మా కోరిక. ఆ చార్టరును పొందుటకు తగిన అధికారం మాకు సంపూర్ణంగా కలదని విశ్వాసపూర్వకంగా మీకు తెలియజేస్తున్నాను.

ఈ సంవత్సరం రాష్ట్రపతి రాజేంద్రప్రసాదుగారు స్నాతకోపన్యాసం చేయుటకు దయ చేసినందులకు మేము ఎంతగానో సంతోషిస్తున్నాము. మహాత్మాగాంధీగారి తరువాత రాష్ట్ర రాజేంద్రప్రసాదుగారు దక్షిణదేశంలోని హిందీ కార్యకర్తలకు వరమ పూజ్యులుగా భావింప బడుతున్నారు. బహు కార్యవ్యక్తులై కూడా తమకు అత్యంత ప్రేమపాత్రమగు ఈ సంస్థను చూచి అశ్రద్ధదించుటకు దయచేసిన రాష్ట్రపతికి సంస్థ పక్షమున హృదయపూర్వక ద్వంద్వములు.

పు న్త క వ రి చ యం :

హిందీసాహిత్యము

తొ లి పా ట

రచన :

ప్రచురణ :

శ్రీ అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు శ్రీ వేంకటేశ్వర హిందీ సాహిత్య

(ఎం. ఏ తృతీయ)

పరిషత్తు

వెల : 3-8-0

తులసీపురము, తిరుపతి (చిత్తూరు జిల్లా)

ప్రస్తుతం రాష్ట్రభాష అయిన హిందీచరిత్ర చాలా విస్తృతమయింది. అదినుండి ఆంధ్రులు ఉత్తరాది భాషలను ప్రేమిస్తూ, హిందీని తమ దానిగా చేసుకుంటున్నారు. కాని ఈ స్థితి ఇంకా విస్తృతం కావడానికి హిందీసాహిత్యం బాషనుగూర్చిన గ్రంథాలు తెలుగులో లేకపోతున్నవి. ఈ సందర్భములో శ్రీ అయాచితులవారు కూర్చిన పుస్తకం, విద్యాయక గ్రంథాన్ని 'హిందీసాహిత్యము'ను ఆంధ్రులకు అందించినారు. ఇంతకుపూర్వం ఏడు 'తెలుగు టోర్ ఉన్ కా సాహిత్య' అనే ఒక హిందీపుస్తకాన్ని రచించి టోక్తరాహలకు ఆంధ్ర సాహిత్యంలోని మాదుల్యాన్ని అందించారు. ఈ విధంగా అంతర్వారతీయ భాషలో ప్రథమ ద్వితీయాలయిన హిందీ ఆంధ్రులకు సాహిత్యనేవ చేసే అయాచితుల అభినందనీయులు.

ఈ గ్రంథములో భాషాయుగాల్లో మొదటి రెండవయుగాలు (వీరిగాథ, భక్తియుగాలు) మాత్రమే దీనిలో విస్తరించబడ్డాయి. ఈ వివేచనాత్మకరచన వివిధమైన టోక్తరాహిక ప్రామాణిక గ్రంథాల పరిశీలనానంతరం చేయబడింది. కాబట్టే దీనిలోనివిషయాలు నిర్దుష్టాలు. ఇందు అనేక విషయాలు కూలంకషంగా చర్చింపబడ్డాయి. తత్త్వశాస్త్ర సాహిత్యాలకు పూర్వ రంగాలు చాలా విపులంగా వివరించబడ్డాయి. నాథ సంప్రదాయ సందర్భములో తెలుగు సాహిత్యాన్నిగూడా పరిశీలించటం జరిగింది. దీనిపల్ల వాతకులకు ఆయా కాల సాహిత్యాలనుగూర్చి మాత్రమేగాక, అనాది మతాలనుగూర్చిన విపుల రహస్య జ్ఞానంకూడా లభిస్తున్నది.

శ్రీ అయాచితుల రచనా విధానం సుష్టుగాహ్యమయింది. కులనాత్మక పరిశీలన (పంస్కృతాంధ్ర హిందీలకు) 'ప్రదానలక్ష్యం' కా దని రచయిత 'వినితి'లో విదితం చేస్తూనే బహుష్టరాల్లో ఆ విధంగా పరిశీలించినారు. ఆ విధమైన పరిశీలనగూడా ముఖ్యంగానే స్వీకరిస్తే- గ్రంథ విస్తారం జరిగినా - ఇంకా బాగుండే దనివిస్తుంది.

'అష్టదాస్' కవులనుగూర్చి రచయిత విశదంగానే వ్రాశాడు. కాని అష్టదాస్ ఎవరిచేత విర్ణీయబడింది? తరువాతివాళ్ళు ఈ ఎనమందిగురించి కలిపి 'అష్టదాస్' (చరిత్రయం వలె) అన్నారు : అనేచి విశదంకాలేదు. అష్టదాస్ నిర్మాణం 1802 (1820 మతాంతరం- 17 వ శతాబ్ది) లో జరిగినట్లుగా చెప్పబడింది. అయితే 18 వ శతాబ్దివారు అష్టదాస్లో ఉన్నారు. విశల

స్వామి 'విష్ణుదాస్ చీపా'ను అష్టదాష్‌లోనుండి తొలగించి తత్స్థానాన్ని 'నందదాస్'కు ఇచ్చి నిట్లు తెలుస్తున్నది. ఈ విషయాలను ఆయాచితుల మరో ముద్రణలో విశదం చేస్తారనుకుంటాను.

హిందీ పద్యాలకు, గీతాలకు రచయిత చేసిన వచన పద్య గేయానువాదాలు చాలా రసవంతంగా ఉన్నవి. నందదాస్‌కు ఈ అనువాదాన్ని చూడండి.

“అపనే సుతహిః జగవతిరావీ

‘ఉత్ మేరేలాల్ మనోహర నుందర, కహి కహి మధురీబానీ

మాఖన్, మిశ్ర బెర్ మితాయీ, దూద్ మలాయీ అవీ.

భగన్ మగన్ తుమ్ కరహా కలే ఈ మేరే సబ్ సుఖదానీ,’

జననీ వచన సునత్ ఉతి బైరే. కహత్ బాత్ తుతరానీ

‘నందదాస్’ ప్రభు నింఖ జసోదా, మన్ హిమన్ హరపానీ”

“షేర్కూరుపు యశోద మెరిమెల్ల శ్రీకృష్ణ

‘చిన్న నా తండ్రి లే- చిట్టి నా తండ్రి లే

కిన్నతండ్రి లేర : కింకండ తినుమురా :

పాంమీగడతెచ్చి వేళ చాలాయెరా

చల్లిబువ్వను దిన- జాలమేలంతండ్రి

వరహాం మాదాబు : తొరగను లెమ్మురా :

ఉదలు నవ్వులజూచి ఉప్పొంగిపోడరా !’

తల్లిమాటం తేనె ఉల్లిమ్మనే యూచె

మెల్లగా గదలాడి చల్లగా దా లేచె

మరియు యశోద మై పుల్కిరింపులు జూప

చిలుక బలుకుం దేనె చిలుకరించెను చాల”

శ్రీ ఆయాచితుల హిందీసాహిత్యపు మలిపాటగురా త్వరలో ఆంధ్రం కందించి తాపా సరస్వతీదయాలోకనం లోగొంటారని ఆశిస్తాను.

‘ సంపత్కుమార ’

జలపాతం

రచన :

ప్రాప్తిస్థానం :

శ్రీ పులిపాక జగన్నాథరావు

శ్రీ పులిపాక జగన్నాథరావు

(శ్యామ్ సమితి)

ఆంగ్లభాషాశాఖ

వెల : పావలా

హిందూకళాశాల, గుంటూరు.

చిన్నకథలు నవీన సాహిత్యానికి వరదానం లాంటివి అనేది విదితచరిత్ర. వీటిని గద్య కావ్యాంనవచ్చు. అయితే వీటిలో కొన్ని వక్రైక్యాల్లో వచ్చే వార్తల్లా ఉండటంకూడా కద్దు.

ఇలాంటివి మనస్సుకు వనికల్పించటంకాని- మనస్సుపై ప్రభావం వేయటంకానీ చేయలేవు. అయితే వూర్వోక్తంగా చేసేవి సంఘర్షణాత్మకమైనవే. ప్రతివ్యక్తిలో ఉండే ద్వైరీభావానికి సంఘర్షణ కల్పిస్తూ చివరంటా లాక్కుపోయే రచనలు- కథలు- ఏకాద్ధిమందో మాత్రమే వృజింజగలరు. అల్లాంటివారిలో 'జలపాతం' రచయిత ఒకడు.

జలపాతాన్ని యోస్తే సంఘర్షణాత్మక కథానిర్మాణంలో ఉన్న నిర్దహస్తక ప్రస్ఫుట మవుతుంది. అయితే దీనిలోని కథలు కాదనేది నిర్దీనాదం. కథలకు కావలసిన కొన్ని లక్షణాలు వీటిలోలేవు. ఒకవిధంగా 'కల్పిక' లన్నా అనవచ్చు. కాని అదికూడా అనలేము. జలపాతంలోని ఎనిమిది శీర్షికలు కలిపి అన్నీ ఒక్కొక్క బృహత్కథలుకానీ, నవలకుకానీ తయారు చేసిపెట్టిన స్కెటెచ్ లేక ప్లాట్స్ అవి అనవచ్చు. అందులో ఎనిమిదవది 'మణి దీపాలు' అనే శీర్షికండ మువ్వయి కథలకు కావలసిన సామాగ్రి ఉంది. 'మణిదీపాలు'లో రచయిత మానవత్వాన్ని Crystallise చేశారు. 'కప్పీరు కావాలి' అనేది ఒక విచిత్రమయిన మనస్తత్వానికి ఉదాహరణ. మొదటి ఏడింటిలోని మనస్తత్వాలు వివిధాలు. అయితే ఇవి ఇంత చిన్నచిగా ఉండటంవల్లనో ఏమో. ప్రతిదానిలో రచయిత కచ్చిస్తాడు. ఒకేగొంతు విని విస్తుంటుంది.

శ్రీ జగన్నాథరావుగారు వీ బన్నిటియొక్క బృహద్రూపాలను రచిస్తారని ఆశిస్తాను. 'జలపాతం' కథాప్రణాళికల కోసం చిక్కుపడేవారికి మణిదీపం లాంటిది.

'నంపత్తుమూర'

ప్రతి సంవత్సరం మే 15 నుండి జూన్ 15 వరకు ప్రచురించబడుతుంది.
సంపాదక: వై. ఆర్. శర్మ.

